

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra muzikologie

**Středověké hudební rukopisy ve Vědecké
knihovně v Olomouci a jejich notace**

Medieval Music Manuscripts in the Scientific Library
in Olomouc and their Notation

Bakalářská diplomová práce

Adéla Šimandlová

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové bakalářské práce doc. Mgr. Janě Spáčilové, Ph.D., za její vstřícnost a trpělivost, za poskytnutí odborné literatury a cenné rady v dané problematice. Také chci poděkovat své rodině, příteli a spolužákům za veškerou podporu.

Úvod.....	6
Stav bádání.....	7
1 Institucionální zázemí středověké liturgické hudby na Moravě.....	14
1.1 Olomoučtí biskupové.....	14
1.2 Řády a kláštery.....	15
1.3 Středověké školy.....	16
1.4 Duchovní písně české.....	16
1.5 Polyfonní hudba.....	17
2 Středověké notované rukopisy v Olomouci.....	18
2.1 Knihovna olomoucké kapituly.....	19
2.2 Vědecká knihovna v Olomouci.....	22
3 Sbírka středověkých notovaných rukopisů ve Vědecké knihovně v Olomouci.....	24
3.1 Metodika katalogu.....	24
3.2 Neshody v dosavadních katalozích.....	25
3.2.1 M I 6 Breviář, Kartuziáni, Brno – Královo pole (Rakousko), pol. 14. století.....	26
3.2.2 M I 166 Rituál, Kartuziáni, Dolany u Olomouce, 2. pol. 14. století.....	26
3.2.3 M I 253 Františkáni, Olomouc (Polský původ), 2. pol. 14. století.....	27
3.2.4 M I 304 Rituál, Kartuziáni, Dolany u Olomouce (Čechy), 1. pol. 15. století.....	27
3.2.5 M I 308 Žaltář, Dominikáni, Opava, 2. pol. 14. století.....	27
3.2.6 M I 331 Breviář, Kartuziáni, Uhry, rok 1400.....	28
3.2.7 M I 352 Misál, Františkáni, Olomouc, 2. pol. 15. století.....	28
3.2.8 M I 363 Breviář, Kartuziáni, 1. pol. 14. století.....	28
3.2.9 M I 406/a Codex mixtus, Kartuziáni, Dolany u Olomouce, 2. pol. 15. století.....	29
3.2.10 M I 719 Breviář, Pražský, 2. pol. 14. století.....	30
3.2.11 M II 50, Jezuité, Brno, 1. pol. 13. století.....	31
3.2.12 M II 86 Antifonář, Cisterciáčky, Brno, 2. pol. 15. – 17. století.....	31
3.2.13 M II 87 Graduál, Cisterciáci, Velehrad (české prostředí), 13. a 17. století.....	32
3.2.14 M II 102 Traktát, Kartuziáni Dolany (Morava), 2. pol. 15. století.....	33
3.2.15 M II 160 Evangeliář, Minorité, Olomouc, 1. pol. 12. století.....	33
3.2.16 M II 200 Korespondence, Velehrad (České země/Uhry), 2. pol. 15. století.....	34

3.2.17	M II 249 Evangeliař, Klarisky, Olomouc, 1. pol. 15. století	34
3.2.18	M III 4 Pontifikál, Jezuité, Olomouc, 14. a 15. století	34
3.2.19	M III 6 Misál, Jezuité, Olomouc, 2. pol. 15. století.....	35
3.2.20	M III 7 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), 2. pol. 15. století.....	36
3.2.21	M III 8 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), začátek 15. století	36
3.2.22	M III 9 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), 1. a 2. pol. 14. století	37
3.2.23	M IV 1 Graduál, Premonstráti, Louka u Znojma, konec 15. století	37
3.2.24	M IV 2 Graduál, Klarisky, Olomouc 2. pol. 15. století	38
3.2.25	M IV 3 Graduál, Františkáni, Uherské Hradiště, 15. století.....	39
3.2.26	M IV 5 Antifonář, Františkáni, Uherské Hradiště, 2. pol. 15. století.....	39
3.2.27	M IV 6 Antifonář, Klarisky, Olomouc, 1. pol. 15. století	40
3.2.28	M IV 7 Žaltář, Františkáni, Uherské Hradiště, konec 15. století	40
4	Registr rukopisů	42
4.1	Registr podle druhu notace	42
4.2	Registr podle století vzniku	42
4.3	Registr podle druhu středověkého kodexu.....	43
4.4	Registr podle předpokládané provenience	43
4.5	Registr podle liturgických řádů	44
5	Zhodnocení sbírky.....	45
5.1	Nejstarší a nejmladší rukopisy	45
5.2	Provenience	46
5.3	Notace.....	46
5.3.1	Neumy.....	47
5.3.2	Chorální notace.....	48
5.3.3	Menzurální notace	50
5.4	Olomoucká sbírka z pohledu vývoje notace	51
Závěr	53	
Anotace	56	
Seznam použitých zdrojů	57	
Seznam příloh.....	62	
Summary	69	
Podsumowanie	70	

Úvod

Předmětem předkládané práce jsou středověké rukopisy v Olomouci. Motivací k volbě mi byla skutečnost, že o středověkém tématu v Olomouci dlouho nikdo nenapsal, na rozdíl od kateder hudební vědy v Brně a Praze. Chtěla bych širší veřejnost seznámit se sbírkou hudebních rukopisů a vůbec se středověkou hudební kulturou v Olomouci, která se zde vyvíjela od znovuoobnovení biskupství v roce 1063.

Hlavní oblastí mého tématu je systematizace středověkých hudebních rukopisů z Vědecké knihovny v Olomouci do 15. století, se zaměřením na notaci. Katalog středověkých rukopisů z Vědecké knihovny sice existuje, dokonce existuje i hudební katalog středověkých rukopisů, ovšem každý z nich má nějakou nevýhodu. První katalog, o kterém se zmiňuji, je katalogem celé středověké rukopisné sbírky Vědecké knihovny, tedy obsahuje všech 400 rukopisů, a to dělá hledání v něm nepřehledné. Navíc je psán v německém jazyce. Druhý katalog už separuje rukopisy hudební od ostatních, ovšem není přístupný veřejnosti a zmínky o něm v literatuře jsou zcela minimální. Mým úkolem bude zhotovit souhrn, který dále obohatím o novou bibliografii a internetové odkazy již naskenovaných rukopisů. Jde mi také o to, abych informace o této sbírce rukopisů zmodernizovala a zjednodušila přístup dalším badatelům, kteří tak dostanou rychlý přehled o středověkých hudebních rukopisech ve Vědecké knihovně. Více se budu soustředit na notaci rukopisů, v níž budu sledovat vstupní hypotézu, že se diecéze moravská a pražská vyvíjely do reformy Jana ze Středy (1376) odděleně, což se ukazuje i na použitém typu notace.

V první kapitole se zaměřím na institucionální zázemí středověké liturgické hudby na Moravě, poskytnu krátký popis vzniku biskupství, řeholnických komunit, středověkých škol, jednohlasé i vícehlasé hudby. V druhé kapitole představím hudební rukopisy v Olomouci. Důkladněji se dotknu knihovny olomoucké Metropolitní kapituly sv. Václava a knihovny Vědecké. Zahrnu jejich historii a předložím náhled do rukopisných fondů knihoven do 15. století. Hlavní kapitola třetí bude samostatný katalog hudebních rukopisů z Vědecké knihovny, z něhož následně vytvořím registr pro rychlé orientování se ve sbírce. Poslední kapitola bude věnována zhodnocení rukopisné sbírky z hlediska notace a pokusu o ověření vstupní hypotézy.

Stav bádání

Nejstarší prací pojednávající o rukopisech z Vědecké knihovny v Olomouci, která se stala významným podkladem pro tuto práci, je dílo autorů Františka Čády a Miroslava Boháčka, kteří v roce 1957 začali zpracovávat rukopisný fond Vědecké knihovny v Olomouci. Po třinácti letech ukončili své dílo a vznikl strojepis *Soupis středověkých rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci*, který však dlouho zůstával nevydán a je přístupný pouze jako pomůcka v oddělení starých tisků Vědecké knihovny. Až roku 1989 se vydavatelé edice Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte rozhodli soupis vydat a vznikla tak kniha v němčině s názvem *Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz*.¹ U každého z popisovaných rukopisů najdeme jak základní informace – materiál na kterém je rukopis sepsán, ze kterého století pochází, provenienci i případné poznámky písařů, tak rozšířené informace, například v čem spočívá jejich jedinečnost, co zobrazují iluminace či typ notací.

Významným příspěvkem k tématu se staly práce Františka Pokorného, který mimo jiné spolupracoval s autory Čádou a Boháčkem na soupisu středověkých rukopisů Vědecké knihovny v Olomouci.² František Pokorný znal bohatě obě rukopisné liturgické sbírky v Olomouci, vydal množství prací o jednotlivých rukopisech VKOL. Ty postupně vycházely v periodiku *Studie o rukopisech*³, které se vydávaly od roku 1962. Ve *Studiích o rukopisech* se z VKOL objevuje rukopis se signaturou M III 9, který je první částí dvoudílného misálu pražského ritu. Jak autor tvrdí, nejspíš se jedná o misál psaný pro kostel moravský.⁴ M II 86 – Jde o antifonář cisterciáckého ritu, provenienci Pokorný udává nejspíše cisterciáčkám ve Starém Brně. Také poukazuje na překlepy, kterých se písař dopustil. Antifonář je každopádně převázán, a tím se i jeho původní listy přeházely. Pokorný opatrně datuje do poloviny 15.

¹ BOHÁČEK, Miroslav; ČÁDA, František; SCHÄFER, Franz a SCHÄFER, Maria. *Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz*. Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. R.C. Bibliographien. Köln: Böhlau, 1998. ISBN 3-412-13093-1.

² Dále zkráceně VKOL.

³ BOHÁČEK, Miroslav. *Studie o rukopisech: Studien über Handschriften = Etudes codicologiques*. redaktor Miroslav Boháček. Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV, 1971. Sv. 10 319 s. ISSN:0585-5691.

⁴ Pokorný, František: Rukopisný misál Státní vědecké knihovny v Olomouci sign. M III 9. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 8, (1969), s. 175–185.

století.⁵ M I 719 – Breviář Pragense, tedy pražský.⁶ Breviář pražského ritu určený pro kněze, což lze třeba poznat z příručního formátu 14 x 10 cm a méně důsledného rubrikování katedrálních funkcí předlohy. Poukazuje na zajímavosti rukopisu, například svátky či repertorium, podle kterých pak určuje stáří a funkčnost. Srovnává pražský ritus s moravským. Muzikolog a knihovník Václav Plocek shrnul vědeckou činnost Františka Pokorného článkem v již jmenovaném časopisu *Studie o rukopisech* s názvem *Ohlédnutí za muzikologickými pracemi P. F. Pokorného*.⁷ Zde se Plocek věnuje přínosu Pokorného pro bádání o rukopisech, který je samozřejmě úctyhodný: „Práce nad středověkými kodexy se mu stala celoživotní náplní. Pokorný byl typem na slovo vzatého odborníka pro vědeckou problematiku středověku, ovládajícího muzikologické přístupy a závěry a historické skutečnosti. Snad ještě pohotověji se dovedl vypořádávat s otázkami pramenů jako liturgik. Právě v této disciplíně budeme jeho pracovní účast velmi postrádat.“ Podobné pojednání o životě a vědecké činnosti Pokorného sepsal Stanislav Červenka v článku *Vědecký odkaz hudebního historika Františka Pokorného (1909–1987)*.⁸ Nejen, že se dozvídáme o Pokorného životě, který nebyl vůbec lehký pro kněze, který působil za dob komunistického režimu, ale na konci článku najdeme soupis vydaných i nevydaných studií, článků a knih, přičemž tyto písemné pozůstalosti spravuje podle závěti Pokorného sám Červenka a nabádá: „Česká hudební medievalistika jako souborný vědní obor o středověké hudbě nemá dnes aktuálnějšího úkolu než se postarat o edici Pokorného díla z pozůstalosti, zejména hlavních poznatků Pokorného *Dějiny středověkého jednohlasu v Čechách a na Moravě* a několika dochovaných menších prací.“⁹ Dějiny, o kterých se zmiňuje, mají 14 svazků, celkem 4 207 stran strojopisného textu, 312 obrazů foto dokumentů a několik stovek notových příkladů. Je to jistě důležitá literatura, která by se měla publikovat.

⁵ POKORNÝ, František: Cistercký antifonář Státní vědecké knihovny v Olomouci M II 86. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 9, (1970), s. 125–145.

⁶ POKORNÝ, František: Breviarium Pragense rukopisu M I 719 Státní vědecké knihovny v Olomouci. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 10, (1971), s. 257–277.

⁷ PLOCEK, Václav: Ohlédnutí za muzikologickými pracemi P. F. Pokorného. Václava Plocek. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis a studium rukopisů při Ústředním archivu ČSAV. Sv. 26, (1987-1988 [vyd. 1988]), s. 135–137.

⁸ ČERVENKA, Stanislav: Vědecký odkaz hudebního historika Františka Pokorného (1909–1987). Stanislav Červenka. In: *Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna* / Brno: Archiv města Brna Sv. 24, (2011), s. 361–378. [Soupis publikovaných i nepublikovaných prací Františka Pokorného s. 373-377.]

⁹ ČERVENKA, S.: 2011 str. 372.

Zásadní důležitost pro moje téma mají studie muzikologa a hudebního historika Stanislava Červenky. Klíčová je již diplomová práce z roku 1970 *Katalog hudebních rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650*.¹⁰ Zde se kromě základních informací o pramenech věnuje odbornému popisu rukopisů, udává provenienci, notové příklady a základní popis notace. Tento katalog je ovšem téměř zcela zapomenut, jen málo knih či studií na něj odkazuje, ačkoli by mohl mít pro VKOL i badatele význam. Práce není dostupná na internetu a strojopis se nachází v knihovně Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.¹¹ V článku z roku 1990 *Poznámky k olomouckým liturgickým a hudebním rukopisům z doby před 13. stoletím*¹² Červenka pojednává o pramenech z olomoucké sbírky Metropolitní kapituly a VKOL. Zajímá se o nejstarší rukopisy, které se dochovaly v Olomouci, udává počet devíti rukopisů z 11. a 12. století. Většina z nich je opatřena adiafematickými neumami. Popisuje evoluci neum a vysvětluje, k čemu je který rukopis používán. V následujícím příspěvku *Prameny k dějinám hudby v olomoucké katedrále ve 13. a 14. století. Rukopisy mešního obsahu*¹³ se Červenka snaží oddělit rukopisy, které zaznamenávají původní starou olomouckou liturgii od rukopisů, které se řídí podle nových reformovaných pravidel. Tyto rukopisy jsou uloženy v Metropolitní kapitule u svatého Václava v Olomouci. Z původních 11 mešních rukopisů, které Červenka vyjmenovává, patří jen 5 do staré liturgické tradice. Autor zkoumá reformu biskupa Jana ze Středy, podle které se pak olomoucké rukopisy řídily. Také se snaží určit další osobnosti, které by měly význam pro utváření liturgie a hudby v Olomouci, jako například biskup Kaim či kapitulní děkan Baduin. Na těchto 5 mešních rukopisů z olomoucké kapituly se starou olomouckou liturgickou tradicí, které Červenka separoval z původních 11 rukopisů, navazuje v příspěvek ve sborníku řady Kritické edice hudebních památek *Hudba v Olomouci II. Zabývá se zpěvy mešního ordinária v nejstarších rukopisech Metropolitní kapituly Olomouci*.¹⁴ Přesně

¹⁰ ČERVENKA, Stanislav, *Katalog hudebních rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650*. Diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity J. E. Purkyně v Brně. Brno 1970, s. 142.

¹¹ Jednotky: Katalog hudebních rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650 (muni.cz).

¹² ČERVENKA, Stanislav: *Poznámky k olomouckým liturgickým a hudebním rukopisům z doby před 13. stoletím*. Červenka, Stanislav. In: *Tematický sborník příspěvků zaměřených na problematiku kultury v Olomouci 10.–13. století s přihlédnutím k širším vývojovým a územním souvislostem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990. s. 91–111.

¹³ ČERVENKA, Stanislav: *Prameny k dějinám hudby v olomoucké katedrále ve 13. a 14. století. Rukopisy mešního obsahu*. Červenka, Stanislav. In: *Hudba v Olomouci. Historie a současnost. 1. In honorem Pavel Čotek* / Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003 s. 46–56.

¹⁴ ČERVENKA, Stanislav: *Zpěvy mešního ordinária v nejstarších rukopisech Metropolitní kapituly Olomouc, jejich identifikace a historické ocenění*. Červenka, Stanislav. In: *Hudba v Olomouci. Historie a současnost. 2. In honorem Robert Smetana* / Olomouc: Univerzita Palackého, 2004 s. 124–144.

popisuje historii všech nápěvů Kyriale v 5 kapitulních rukopisech, odkud, z jaké země či rukopisů se k nám dostaly. Potvrzuje samostatnost olomoucké diecéze od Arnoštova kyriale PMK P. IX. Diecéze olomoucká i pražská vychází ze stejného základu Svatovítského tropaře. Rukopis zvaný Olomoucké horologium, který byl objednaný biskupem Jindřichem Zdíkem, se považuje za jeden z nejvýznamnějších rukopisů na Moravě té doby. Dnes je uložený v Královské knihovně ve Stockholmu. Tento rukopis popisuje ve své knize *Olomoucké Horologium – Horologium Olomucense* Červenka s Bistřickým.¹⁵ Červenka ve své kapitole píše o liturgickém a hudebním obsahu tohoto významného rukopisu. Dále se z dob Jindřicha Zdíka zabývá kolektářem a jeho částí *Feriačním aparátem psalteria*.¹⁶ Skvělé dílo vzniklo spoluprací autorů na knize *Dějiny Olomouce I.*¹⁷ Zde jsou Stanislavem Červenkou detailně popsány začátky hudební kultury v Olomouci od 11. století. Popisuje liturgii v řeholních komunitách a institucích, liturgické hudební formy, repertoár v Olomouci, hudbu v katedrále a sděluje informace o samotných rukopisech VKOL či olomoucké kapitulní knihovny. Dalším článkem týkající se hudební kultury Olomouce jsou *Fragmenty středověkých liturgických kodexů v knihovně Vlastivědného muzea v Olomouci*.¹⁸ Popis třinácti fragmentů převážně notovaných většinou rombickou notací (objevuje se i kvadratická, menzurální či métsko-gotická). Popis je tvořen pomocí popisové praxe Archivu Akademie věd ČR. Autor řadí fragmenty do rukopisů, ze kterých původně pocházejí, a určuje jim také století, ze kterého by mohly pocházet. Spolupracuje zde s Janou Hrbáčkovou na 10. fragmentu, která popisuje iluminace. Červenka vydává písemné pozůstalosti Františka Pokorného v knize *Nepublikované studie Františka Pokorného*.¹⁹ Jedná se o 6 nevydaných studií, kde Pokorný studuje rukopisy z VKOL, věnuje se například rukopisu se signaturou M I 406. Jde o sborník, který má v sobě partie z misálu i breviáře, také spoustu zpěvů liturgických i neliturgických. Pokorný se pečlivě zabývá liturgickou

¹⁵ BISTŘICKÝ, Jan a ČERVENKA, Stanislav. *Olomoucké horologium: kolektář biskupa Jindřicha Zdíka = Horologium Olomucense: Kollektar des Bischofs Heinrich Zdík*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2446-0.

¹⁶ ČERVENKA, Stanislav: *Feriační aparát psalteria v kolektáři biskupa Jindřicha Zdíka*. Červenka, Stanislav. In: *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy / Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009 s. 148–171.*

¹⁷ BALETKA, Tomáš; BISTŘICKÝ, Jan; ČERMÁK, Miroslav; ČERVENKA, Stanislav; ČERNUŠÁK, Tomáš et al., SCHULZ, Jindřich (ed.). *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2368-5.

¹⁸ ČERVENKA, Stanislav – HRBÁČKOVÁ, Jana: *Fragmenty středověkých liturgických kodexů v knihovně Vlastivědného muzea v Olomouci*. Stanislav Červenka, Jana Hrbáčková. In: *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci: společenské vědy / Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci č. 306 (2013), s. 37–54.*

¹⁹ POKORNÝ, František a ČERVENKA, Stanislav. *Nepublikované studie Františka Pokorného*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. ISBN 978-80-7051-256-2.

i hudební stránkou rukopisů, vysvětluje důvody použité notace, která je nejčastěji rombická, ale najde se zde i menzurální notace. V této knize Pokorný zkoumá další 2 rukopisy z Vědecké knihovny (M III 4 a M II 249).

Souhrnné informace najdeme v knize Jiřího Sehnala a Jiřího Vysloužila *Dějiny hudby na Moravě*,²⁰ která zaznamenává hudební dějiny od středověku až po 20. století. Popisují jak monodii, tak hudbu polyfonní, nevynechávají klášterní řády, liturgii, školy ani organologii. Sehnal zde uvádí odlišnost diecéze české a moravské ve formě notace: „Chorál diecézních kostelů na Moravě, olomouckou katedrálou počínaje, se podle Františka Pokorného dlouho vyvíjela poměrně nezávisle na diecézi pražské, což se projevilo zejména v odlišných nápěvech prefací moravských misálů a ve způsobu notace liturgických knih moravské diecéze. Zatím co v Čechách došlo již ve 13. století k vytvoření charakteristické české notace s kosočtvercovými tvary not, tzv. nota rhombica, Morava zůstávala dlouho věrná tzv. metské notaci, která odpovídala charakteru psacího nástroje.“²¹ Právě toto tvrzení se stalo základní vstupní hypotézou, jejíž pravdivost se pokouší osvětlit předkládaná diplomová práce.

Václav Pumplra, historik a odborný knihovník, který se velice dobře vyznal ve fondu Vědecké knihovny, jelikož zde působil 36 let, nám v článku *Historický fond Státní vědecké knihovny v Olomouci*²² ukazuje historii knihovny od svých prvních rukopisů, prvotisků a starého tisku už v roce 1566 při založení jezuitské akademie. Knihovna vlivem válek a politických nařízeních spousty knih ztratila, ať už odvezením fondů do Švédska v období třicetileté války, nebo zrušením jezuitských řádů v roce 1773. I přes všechny nepříjemnosti dnes knihovna čítá 400 svazků rukopisů do roku 1500 a 1050 svazků do současné doby. K výročí 450 let VKOL vznikla kniha s názvem *Chrám věd a múz*²³ od editorů Jany Hrbáčkové a Rostislava Krušínského a dalších autorů textů. Je zde podrobný popis historie knihovny – od třicetileté války, přes zrušení klášterů za Josefa II, až po komunistický režim v 50. letech. Jana Hrbáčková píše samostatnou kapitolu o rukopisech z VKOL. Vybírá a jednoduše popisuje ty rukopisy, které jsou v digitalizované podobě na stránce Kramerius. Kniha je zároveň obohacena fotografiemi, které souvisejí s obsahem dané kapitoly.

²⁰ SEHNAL, Jiří a VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Vlastivěda moravská. Země a lid., sv. 12. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001. ISBN 8072750216.

²¹ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 12.

²² PUMPRLA, Václav.: *Historický fond Státní vědecké knihovny v Olomouci*. In: Státní vědecká knihovna v Olomouci v roce 1992, s. 3–21.

²³ HRBÁČKOVÁ, Jana a KRUŠINSKÝ, Rostislav. *Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-7053-311-6.

Důležitým aspektem mojí práce je studium notace. Josef Hutter napsal dvoudílnou²⁴ knihu s názvem *Česká notace*²⁵, kde první část věnuje neumám a druhou část notaci chorální. Popisuje historii notace a vysvětluje odbornou terminologii. Prokazuje, že neумы a chorální notace jsou dva samostatné odlišné systémy. Věnuje se všem aspektům notace, od linek až po druhy dané notace a jejich systémy. Ve druhém díle notu choralis roztřídí do 3 hlavních systému, a to virgální, jacentní a punktální. Někteří autoři ovšem tvrdí, že tento systém je zastaralý a již není dostačující.²⁶ Slovenský vědec Richard Rybarič vydal v roce 1982 knihu, ve které popisuje vývoj evropského notopisu.²⁷ Podle slov autora nemáme čekat přísné vědecké zpracování celých dějin notopisu, ale stručnou a funkční příručku s popisem nejdůležitějších a nejrozšířenějších typu notačních systémů. Rozděluje notaci podle principů, přidává středověké teoretiky zabývající se notací a ke každému druhu přidává obrázek, takže si teoretickou rovinu můžeme spojit s praktickou. Od neumové notace se dostaneme k notaci 20. století jako je například notace pokynová či grafická. Ve slovníku Grove Music Online přidává anglický muzikolog David Hiley krátký popis neumových znaků. Najdeme zde popis puncta, clivisu, torculusu a mnoho dalšího. Zabývá se také částmi mší a liturgickým repertoárem.²⁸

Nejnovějším příspěvkem k mému tématu je magisterská diplomová práce z Masarykovy univerzity *Středověké liturgické rukopisy z kartuziánského kláštera v Královo Poli uložené v Rakouské národní knihovně ve Vídni*²⁹ od autorky Zuzany Badárové. Ta se kromě historie a osudu kláštera a jeho knihovny zabývá také kartuziánskými liturgickými tradicemi. Dnes je 31 rukopisů s touto proveniencí uložených ve VKOL. Hlavní náplní práce je paleografická analýza notovaných kartuziánských pramenů, kde si všimá vývoje notace od 12. do 15. století. Další bakalářskou diplomovou práci z Masarykovy univerzity na téma *Antifonář Starobrněnských cisterciáček z 15. století*³⁰ musím zmínit především proto, že pramen je

²⁴ HUTTER, Josef. *Česká notace: neумы*. Hudební věda. Sbírka monografií a příruček. Praha: A. Neubert, 1926.

²⁵ HUTTER, Josef. *Česká notace: nota choralis*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1930.

²⁶ Jak Veronika Mráčková vysvětluje více ve své diplomové práci: MRÁČKOVÁ, Veronika. Chorální notace v pramenech kláštera sv. Jiří v Praze. Diplomová práce, vedoucí Eben, David. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2008.

²⁷ RYBARIČ, Richard. *Vývoj európskeho notopisu*. Bratislava, 1982.

²⁸ Grove Music Online, heslo: HILEY, David.

²⁹ BADÁROVÁ, Zuzana. Stredoveké liturgické rukopisy z kartuziánského kláštera v Královom Poli uložené v Rakúskej národnej knižnici vo Viedni [online]. Brno, 2022 [cit. 2004-01-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gjxi6b/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.

³⁰ ČÍŽKOVÁ, Štěpánka. Antifonář starobrněnských cisterciáček z 15. století. Brno, 2023. Dostupné z: <https://theses.cz/id/89s6oh/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.

uložen ve VKOL pod signaturou M II 86 a věnoval se mu již Pokorný. Autorka Čížková ovšem řeší především písarskou ruku (je jich tam několik) a v jakém notačním systému jsou rukopisy psané.

1 Institucionální zázemí středověké liturgické hudby na Moravě

Předem je nutno podotknout, že pro naše účely středověk vymezuje od 11. do 15. století. Roku 1063 vzniklo olomoucké biskupství znovuobsazením moravského biskupství Metodějova z roku 869. Od té doby na Moravě dochází k prudkému rozvoji pěstování liturgické hudby. Předtím u nás, jako jinde v Evropě samozřejmě liturgie zpívaná byla, a to převážně gregoriánský chorál, který na Moravu mohli přinést misionáři již v 8. století. Až v 9. století se začal přepisovat do not, tedy do adiastrmatických neum. Předtím se chorál přenášel ústně, a tak to bylo i se šířením slovanských zpěvů, které k nám v 9. století přinesli věrozvěsti Konstantin a Metoděj. O staroslovanských liturgických zpěvech neznáme žádný pramen, který by popisoval, na jaké melodie byly texty zpívány.³¹ Také neznáme notaci slovanských zpěvů. Každopádně muzikolog František Zagiba předpokládá: „že zatímco texty u oltáře byly na Moravě přednášeny latinsky, odpovídala schola ve slovanském jazyku nebo naopak.“³²

V 11. století vzniká olomoucké biskupství a s ním i kostely a kláštery, kde byla hudba každodenní záležitostí. Začalo se také dbát na zápis liturgických knih notovaných i nenotovaných. Tak můžeme najít i nejstarší notový rukopis na Moravě, a to breviář benediktinů v Rajhradě z poloviny 12. století. V této době byli mniši povinni scházet se k modlitbě a ke zpěvům k oficiu, neboli k tzv. hodinkové bohoslužbě, která byla rozvržena do celého dne. Pro chod hodinkových zpěvů v katedrále byli potřební tzv. vikáři, kteří zastupovali kanovníky, proto museli být vikáři skvělými zpěváky.

1.1 Olomoučtí biskupové

Olomouckých biskupů bylo od 11. do 15. století celá řada, někteří řídili diecézi déle než jiní. Tak například biskup Jindřich (I.) sloužil pouze 2 roky (1096–1098), zato nejdéle řídícím biskupem byl kardinál Stanislav I. Thurzo, který spravoval diecézi 43 let (1497–1540). Blíže se budeme věnovat pouze těm, kteří byli pro hudební kulturu středověku přínosní. Na úvod ovšem představím prvního biskupa Olomouce Jana I. (1063–1085). Jan byl benediktinský

³¹ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 9.

³² ZAGIBA, F.: Einige Grundlegende Fragen des cyrilomehtodianischen liturgischen Gesanges. SPFFBU 14, 1965, F9, s. 403–415.

mnich z břevnovského kláštera. Jeho sídelním kostelem byl kostel sv. Petra, který už v Olomouci nenajdeme. Prvním významným biskupem pro hudební kulturu byl Jindřich (II.), zvaný Zdík, u něhož prameny naznačují, že se jednalo o syna slavného kronikáře Kosmy.³³ Vybudoval skriptorium, kde vznikaly liturgické a jiné rukopisy. Jedním z nejvýznamnějších rukopisů je tzv. olomoucké horologium, o kterém se více dozvíme v knize autorů Bistřického a Červenky.³⁴ O dvanáctém biskupovi Kaimovi, členu premonstrátské kanonie na Strahově, se zmiňuje Stanislav Červenka jako o skvělém zpěvákovi. Biskup Jan IX. ze Středy patří jistě k nejznámějším osobám středověku. Je znám díky své reformě v roce 1376, kterou se snažil unifikovat liturgické kodexy. Byl totiž nespokojen s provozováním bohoslužeb v Olomouci.³⁵

1.2 Řády a kláštery

Na Moravě v období středověku vznikly tři kostely s kapitulou: „kapitula při biskupském kostele (katedrále) v Olomouci (nejpozději 1063), kolegiální kapitula v Kroměříži (1267?) a kolegiální kapitula na Petrově v Brně (1296)“.³⁶ Prvními klášterními řády na Moravě byli benediktini, kteří přišli do Rajhradu roku 1045, poté na Hradisko u Olomouce roku 1078 a do Třebíče roku 1101. Z Hradiska u Olomouce byli benediktini chvíli poté vyhnáni a na jejich místo přicházejí premonstráti, kteří zahajují svou činnost na Moravě na konci 12. století. Dále se usídlili do Louky u Znojma a do Zábrdovic. Poté na Moravě založili klášter cisterciáci (Velehrad 1200 a Žďár nad Sázavou 1251). Roku 1256 byly cistercičky v Oslavanech. Ve 13. století se usazují také dominikáni v Olomouci (1226) o rok později v Brně a o 16 let později ve Znojmě. Posledními řády byly řády sv. Františka, minorité (Olomouc 1230), augustiniáni ve Šternberku (1371).³⁷ Klášterní život začal zanikat v 15. století, a to vlivem husitských válek. Během těchto válek spousta klášterů zanikala a upadala, ovšem na Moravě to neplatilo tak

³³ POJSL, Miloslav. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013. ISBN 978-80-86157-36-8.

³⁴ BISTRICKÝ, J., ČERVENKA, S.: 2011.

³⁵ ČERVENKA, S.: 2003, str. 46–56.

³⁶ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 11.

³⁷ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 9–19.

úplně, a dokonce zde našly místo i další řády jako jsou kartuziáni z Dolan či augustiniáni kanovníci. Zato premonstráti byli husitskou válkou zasaženi a zrušeni.³⁸

Řády a jejich liturgie byly v některých ohledech unifikované, ale přesto měly drobné nuance, například z čeho vycházely. Významná je také variabilita používaných typů notace, jak bude ukázáno dále.

1.3 Středověké školy

Kostely byly také kolébkou vzdělání mladých lidí. U kostelů vznikaly farní školy, vlastně to bylo jejich povinností od roku 1215 (4. Lateránský koncil). Zpěv byl samozřejmostí, a proto všechny vedli ke zpěvní praxi. Ve Znojmě byla nejstarší farní škola založena roku 1225, další starší školou je pak škola u sv. Jakuba v Brně. Později v 15. století začaly vznikat také městské školy, které se distancovaly od škol církevních. Taková škola byla například v Brně či Jihlavě.

O škole v Olomouci jsou první zmínky z roku 1113. Později Jindřich Zdík vydává řád, že duchovní musí být vzdělaní, a tak vznikla první scholasterie při katedrále sv. Václava. Městská škola v Olomouci vzniká o 200 let později, a to při kostele sv. Mořice, přesněji v roce 1386.³⁹ Škola byla postavena na hřbitově u kostela a učili se v ní svobodným uměním.

1.4 Duchovní písně české

Duchovní písně nevznikaly z lidového prostředí, jak bychom si mohli myslet, ale jejich základ vidíme v litanických aklamacích Kyrie eleison, česky krleš. Jak Kosma ve své kronice zaznamenává: „Intronizace prvního českého biskupa (975) se neobešla bez zpěvu duchovenstva Te Deum laudamus, vedle ambroziánského hymnu měla šlechta zpívat tropované Kyrie – Kristus keinado, prostému lidu náleželo zvolání Krlešu.“⁴⁰ Nejstarší známou duchovní píseň s názvem Hospodine, pomiluj ny, nemáme sice v pramenech olomouckých, ale víme, že v roce 1408 byla schválená k užívání v kostelech. V Olomouci je ve Vědecké knihovně uložen pod signaturou M I 406/a velice vzácný notovaný zápis bílou menzurou české

³⁸ ČERVENKA, S. a kol.: 2009, str.243–245.

³⁹ PRASEK, Vincenc. *K dějinám škol olomouckých sv. Václavské a sv. Mořické*. Olomouc: nákl. vlast., 1901.

⁴⁰ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-110-5.

duchovní písně Svatý Václave z konce 15. století. Další známou českou duchovní písní, která se nachází v Trnavském rukopisu, který pochází nejspíše z Moravy, je Jesu Kriste, ščedry kněže. Také píseň Buoh všemohúci byla známá v Olomouci již ve 14. století.⁴¹ Ve 14. – 15. století písně začaly přijímat strofickou formu.

1.5 Polyfonní hudba

Zatím jsme se dotýkali pouze hudby jednohlasé, monodie. Hudba vícehlasá, polyfonie vznikala v paralele s hudbou jednohlasou, prováděla se často improvizací a zprvu bylo složité vícehlas zaznamenat do not, jelikož to notace prozatím neumožňovala. Mnoho teologů vnímalo vícehlasou hudbu negativně, a tak se do liturgie dostávala pomalu, ve světských písních byla častější. Například františkáni ještě v 16. století zakazovali vícehlasé zpěvy, a dokonce i varhany. Negativně byla vnímaná i hudba instrumentální, tedy kromě varhan, které byly tolerované, a i do Olomouce se nejspíše dostaly v polovině 13. století. Varhany sloužily prvně k udržení správné zpěvní intonace, až pak mohly sloužit k polyfonní praxi. Progresivnější ve vícehlasé hudbě byli francouzští, italské a nizozemské skladatelé. Na Moravě máme velice brzo zaznamenaný vícehlas, a to ve 13. století. Jednalo se o dvouhlasé či tříhlasé organum. V olomoucké kapitulní knihovně je uložen rukopis se signaturou CO 362, který v sobě skrývá 5 skladeb vícehlasé hudby.⁴²

⁴¹ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, 9–19.

⁴² SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 24–32.

2 Středověké notované rukopisy v Olomouci

V Olomouci se nachází několik institucí, v nichž jsou uloženy středověké notové rukopisy. Nejdůležitější pro mou práci je Vědecká knihovna v Olomouci, jejíž hudební rukopisy jsou předmětem této práce. Zemský archiv v Opavě spravuje Metropolitní kapitolu sv. Václava v Olomouci, zde je uloženo mnoho notových rukopisů, které byly a jsou předmětem bádání (viz zejména práce Stanislava Červenky).⁴³

Další instituce se nachází v Kroměříži. Jedná se o arcibiskupskou knihovnu zámku v Kroměříži, jejímiž, sice iluminovanými rukopisy, se zabývá Pavol Černý.⁴⁴ Prameny uložené v Brně jsou předmětem mnohého bádání. Je zde archiv města Brna s rukopisy a také Moravské zemské muzeum. Brněnským rukopisům se věnuje mnoho kvalifikačních prací z Masarykovy Univerzity a také se jim věnoval František Pokorný. Dále hlavní město Praha má množství rukopisů uložených v Národní knihovně České republiky a vzniklo mnoho prací, popisujících tento fond. Poslední knihovnu, kterou musím zmínit, je knihovna benediktinů v Rajhradě. Soupis rukopisů benediktinské knihovny vytvořil Vladislav Dokoupil,⁴⁵ který se ve své činnosti zabývá rukopisy klášterů na Moravě. Můžeme zde najít notovaný olomoucký breviář ze 14. století se signatury R 625 a R 626, rukopis po reformě Jana ze Středy.⁴⁶

Vlivem válek a dalších okolností se některé rukopisy z Olomouce a Moravy nacházejí v cizině. Významným uložištěm olomouckých rukopisů je Rakouská národní knihovna, která sídlí v bývalé Dvorní knihovně. Zde se olomoucké rukopisy nachází od konce 18. století, kdy sem přišly na základě reformy Josefa II. Můžeme zde najít rukopis se sign. 395, jeho vznik sice nepřipadá Olomouci, ale opatovskému klášteru.⁴⁷ Olomoucké a Moravské prameny najdeme i ve Švédsku, a to v Královské knihovně Stockholm. Zde je například velice známý rukopis Olomoucké horologium se signaturou A 144.

⁴³ ČERVENKA, S. a kol.: 2009.

⁴⁴ ČERNÝ, Pavol. *Středověké a raně novověké iluminované rukopisy ve sbírkách Olomouce a Kroměříže: obrazový svazek*. Studie o rukopisech. Monographia, svazek XXIV. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-88304-33-3.

⁴⁵ DOKOUPIL, Vladislav (ed.). *Soupis rukopisů Knihovny benediktinů v Rajhradě: Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Monasterii Ordinis S. Benedicti Rajhradensis*. Soupisy rukopisných fondů Univerzitní knihovny v Brně, 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

⁴⁶ ČERVENKA, S. a kol.: 2009, str. 167–183.

⁴⁷ ČERVENKA, S. a kol.: 2009, str. 115–123.

2.1 Knihovna olomoucké kapituly

Na konci 12. století vzniká olomoucká kapitulní knihovna při katedrálním kostele sv. Petra. Rukopisy z této doby se nedochovaly. Až z dob biskupa Jindřicha Zdíka máme 8 rukopisů. (liturgické – CO.24 a 135, biblické texty CO.98 a 322, filozoficko-etické CO.469 a 93 a právnické příručky CO.202 A 205).⁴⁸ Nejvíce se knihovně dařilo v 15. století, z té doby pochází mnoho rukopisů. Při švédské okupaci města (1642–1650) se i z této sbírky některé exempláře odvezly do Skandinávie.

První stálý archivář a knihovník byl Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat, který se dostal do funkce nejdříve roku 1664. Dalším knihovníkem-archivářem, který vytvořil inventární soupis, který se bohužel nedochoval, byl Bedřich Vilém Vetter von der Lilien. V roce 1802 byl jmenován archivářem a knihovníkem knihovny olomoucké kapituly Jan Křtitel Josef Buol (1756–1825), ten při požáru v roce 1803 zachránil fond a dále zachráněné archiválie znovu uspořádal.⁴⁹

Signaturní značka CO značí zkratku capitulum Olomuncese, která se začala využívat v 1. polovině 19. století. Dnes se archiv nachází v ulici U Husova sboru v Olomouci, nikoli u katedrály sv. Václava. Kapitulními rukopisy se zabývali nám známí autoři Boháček, Čáda a Bistřický.⁵⁰ „V roce 1958 vznikl seznam rukopisů olomoucké metropolitní kapituly, na kterém se kromě obou profesorů podílel také Jan Bistřický. Miroslav Boháček s Františkem Čádou zpracovali převážně právnické kodexy, popisy zbývajících rukopisů sestavil Jan Bistřický. Vnější popis seznamu je formulován česky, obsahové záznamy s údaji upravenými přímo z textu jsou stylizovány v originálním jazyce. K tomuto soupisu je připojen seznam zkratk a rejstřík odkazující na signatury jednotlivých svazků.“⁵¹ Seznam je uložen v budově Zemského archivu v Opavě – pobočka Olomouc a byl publikovaný jakožto příloha olomouckého svazku Průvodce po Státním archivu v Opavě.⁵²

⁴⁸ KOHOUT, Štěpán. *Kde voní pergamen: čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 9788024423715.

⁴⁹ KOHOUT, Š.: 2009.

⁵⁰ ČÁDA, František a kol. *Seznam rukopisů Metropolitní kapituly v Olomouci*. In *Průvodce po archivních fondech 3*. Praha: Státní archiv v Opavě, pobočka v Olomouci, 1961, s. 101–177.

⁵¹ KRÁKORA, Tomáš. *Kodikologické dílo prof. Dr. Miroslava Boháčka*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Helena KRMÍČKOVÁ. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/o3w1u/>, str. 13.

⁵² KOHOUT, Štěpán. *Vznik „Seznamu rukopisů olomoucké kapituly“ z roku 1961*. In: *Studie o rukopisech XLIV*, 2014. 319–255.

Nejstarším kodexem s notací ve čtyřlínkové osnově s klíči F a C v Olomouci je breviář se signaturou CO.3, který má diastematickou métskou notaci. Červenka se v Dějinách Olomouce stručně věnuje nejstarším hudebním rukopisům se signaturou CO 135, 181, 185, 187, 190, 271, 579, 584.⁵³ Dva rukopisy z téhle skupiny jsou sakramentáři, pocházející z 11. století. Slovo sakramentář v překladu z latinského „sacramentarium“ znamená svátost. Obsahuje modlitby, které při bohoslužbě přednášel kněz.⁵⁴ Z prvního sakramentáře se signaturou CO 579 zbylo jen málo listů, každopádně si můžeme všimnout diastematických neum nad textem.⁵⁵ Druhý sakramentář se už nachází v celku se 164 fol. Patřil benediktinskému řádu a je pravděpodobně uherského původu.⁵⁶ Rukopis se signaturou CO 187 je žaltářem a pochází z 12. století. Jiný rukopis z 12. století CO 190 obsahuje texty evangelií.⁵⁷

Dále se Červenka věnuje rukopisům breviářového obsahu se signaturou CO 3, 44, 7, 2, 195, 6, 15.⁵⁸ S tím, že rukopisy se signaturou CO 2, 6, 7 jsou antifonáře. CO 2 pochází ze 14. století, CO 6 z 15. století a CO 7 opět ze 14. století.⁵⁹ Rukopis CO 44 je breviář ze 14. století. A například rukopis CO 195 je graduál ze 14. století.⁶⁰

Na téma Alelujatické verše dělal Červenka průzkum. Alelujatické verše vznikaly již před rokem 1100 a přezdívá se jim „staré“. Po roce 1100 s přezdívkou „nové“ vznikaly technikou kontrafaktury, či originální tvorbou. Červenka studoval 92 alelujatických veršů v rajhradském gradualu R 418 z 2. poloviny 12. století a identifikoval 87 veršů, které vytvořily základ pro repertoár olomoucké tradice 13. – 14. století. Zjišťuje, že ve 14. století v olomouckém repertoriu vzniklo dalších 32 skladeb, které se nachází v kapitulních misálech CO 585, 131, 138 a notaci v kapitulním plenáři CO 141 a dómském graduálu CO 195.⁶¹ Zkoumá i další nezmíněné hudební rukopisy. Ve Vlastivědném muzeu v Olomouci je uloženo několik fragmentů hudebních rukopisů, kterými se zabýval Červenka.⁶²

⁵³ ČERVENKA, S.: a kol., 2009, str. 115–123.

⁵⁴ KOHOUT, Š.: 2009.

⁵⁵ ČERVENKA, S.: a kol., 2009, str. 115–123.

⁵⁶ KOHOUT, Š.: 2009.

⁵⁷ KOHOUT, Štěpán. *Sbírka rukopisů Metropolitní kapituly Olomouc: soupis iluminací, 10.–18. století: katalog*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2001. Str. 84.

⁵⁸ ČERVENKA, S.: a kol., 2009, str. 167–183.

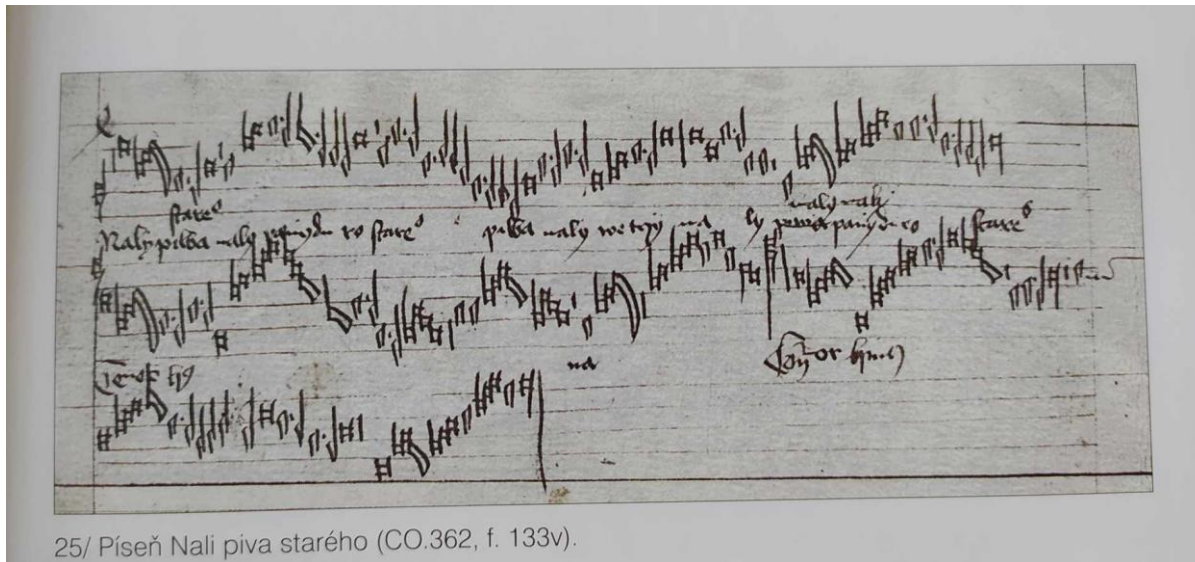
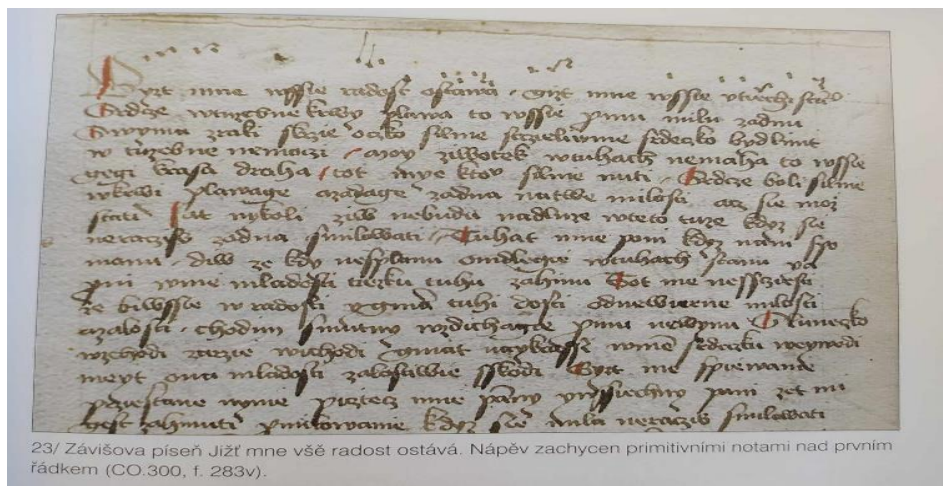
⁵⁹ KOHOUT, Š.: 2001.

⁶⁰ KOHOUT, Š.: 2001.

⁶¹ ČERVENKA, S.: a kol., 2009, str. 167–183.

⁶² ČERVENKA, S., HRBÁČKOVÁ, J.: 2013, str. s. 37–54.

V knihovně olomoucké kapituly najdeme i známé písně v českém jazyku, například „Závišovou píseň – Jižť mne všě radost ostává“, kterou najdeme pod signaturou CO.300 na fol. 283v. Spis pochází z poloviny 15. století a píseň vznikla v druhé polovině 14. století. Nad textem se objevují drobné adiastematické noty. V témže rukopisu se nachází dalších 5 českých básní.⁶³ Z 15. století je zde také rukopis se signaturou CO.362. Jedná se o slovník, který v sobě uchovává 7 vícehlasých skladeb, které jsou notované bílou menzurální notací. Na f. 133v je píseň „Nali piva starého“ pro 3 hlasy. Rukopis byl věnován z ciziny knězi Janu z Velešína.⁶⁴

⁶³ KOHOUT, Š.: 2009.

⁶⁴ KOHOUT, Š.: 2009.

2.2 Vědecká knihovna v Olomouci

Předchůdce dnešní VKOL byla založena roku 1566 při vzniku jezuitské akademie, o tehdejšímu obsahu knihovny nemáme žádné zprávy. Hned o 100 let později byla knihovna odvezena do Švédska, jelikož v letech 1642–1650 byla Olomouc obléhána při třicetileté válce. Jezuité si na knihovně zakládali, a proto se hned dali do obnovení fondů. Z roku 1704 máme katalog, který udává okolo 4000 svazků.⁶⁵ Pozdější katalog z roku 1740 udává počet větší než 6000 knih.⁶⁶ Jsou v něm zahrnuty i zakázané knihy, kterých bylo 171. V roce 1773 se ruší jezuitské řády, univerzitní knihovna byla postátněna, a tak rukopisy a prvotisky z jezuitských knihoven putovaly do univerzitní knihovny. V roce 1782 Josef II zrušil nepotřebné kláštery na Moravě a části Slezska, a tak se opakuje stejný scénář, zrušené klášterní knihovny putují do již Lycejní olomoucké knihovny. Kustod Jan Alois Hanke z Hankenštejna podle dekretu z roku 1785 zrevidoval na místě všechny řádové knihovny a sepsal seznam, z něhož si vídeňská dvorní knihovna uplatnila právo prvního výběru a zbytek knih byl uložen do Olomouce. Hanke rozdělil knihy na skupiny: A. Rukopisy, B. typografické starožitnosti, C. použitelné knihy a D. „smetí“. V olomoucké knihovně se přesto zachovala významná sbírka – díky stručnému popisu si vídeňská knihovna mnohé neodvezla.⁶⁷ Rok 1807 je významným mezníkem pro knihovnu, jelikož v tomto roce získala právo povinného výtisku. Jednalo se o právo povinného výtisku z oblasti Moravy a tzv. Rakouského Slezska. Knihovna v Praze toto právo získala o 26 let dříve a její právo platilo pro oblast Čech.⁶⁸

Dnes je v knihovně uloženo dohromady 1450 svazků, z toho 400 rukopisů je do roku 1500. Jak už jsem zmínila, VKOL má dnes svůj knižní rukopisný katalog⁶⁹ a muzikolog Červenka vytvořil hudební katalog z této sbírky.⁷⁰ Nejstarší rukopis se datuje do 2. poloviny 11. století. Z 12. století máme kodexů 5, ze 13. století máme kodexů 10 a 126 rukopisů se datuje do 14. století. Nejvíce rukopisů pochází z 15. století a to přesně 259.⁷¹ Rukopisy jsou nejčastěji psané latinsky, 15 je psáno německy, 12 česky a 4 řecky. Za nejdůležitější textovou rukopisnou památku Pumpřla považuje dvoudílnou Olomouckou bibli z roku 1417 se signaturou M III 1,

⁶⁵ PUMPŘLA, V.: 1992, str. 3–21.

⁶⁶ HRBÁČKOVÁ, J. KRUŠINSKÝ, R.: 2016, str. 11–16.

⁶⁷ PUMPŘLA, V.: 1992, str. 3–21.

⁶⁸ HRBÁČKOVÁ, J. KRUŠINSKÝ, R.: 2016, str. 9–11.

⁶⁹ BOHÁČEK, M., ČÁDA, F., SCHÄFER, F., SCHÄFER, M.: 1998.

⁷⁰ ČERVENKA, S.: 1970.

⁷¹ Webové stránky Vědecké knihovny v Olomouci, Středověké rukopisy | Vědecká knihovna v Olomouci (vkol.cz)

kteřá je také bohatá na iluminace.⁷² Vrcholným dílem hudebních rukopisů je Graduál loucký se signaturou M IV 1,⁷³ kterému se později budeme věnovat. 28 je počet hudebních částečně či zcela notovaných rukopisů uložených v VKOL, jedná se o liturgické knihy do 15. století. 12 rukopisů najdeme i ve zdigitalizované podobě na stránce Kramerius.cz (M I 363, M II 86, M II 86, M II 160, M III 4, M III 6, M III 7, M III 8, M III 9, M IV 2, M IV 3, M IV 6).

⁷² PUMPRLA, V.: 1992, str. 3–21.

⁷³ PUMPRLA, Václav. Rukopisné hudební památky historického fondu Státní vědecké knihovny v Olomouci. Kritické edice hudebních památek, Vydavatelství Univerzity Palackého Olomouc, 1996.

3 Sbíрка středověkých notovaných rukopisů ve Vědecké knihovně v Olomouci

Dostáváme se k hlavní kapitole mé práce. Budu se v ní zabývat rukopisy zcela či částečně notovanými, které jsou uloženy ve Vědecké knihovně města Olomouc. Diplomová práce na tohle téma již vznikla⁷⁴ od nám již známého medievalisty a badatele Stanislava Červenky, jehož práce vznikla na Filozofické fakultě J. E. Purkyně v Brně s pomocí vedoucího práce Bohumíra Štědrone. Každopádně se jedná o práci ze 70. let minulého století, je psaná strojopisem a zmínky o této práci jsem našla zcela minimální, ačkoli si myslím, že by pro VKOL měla své uplatnění. Práci Červenky opatruje knihovna Masarykovy univerzity v Brně a není přístupná online.

Ráda bych vytvořila souhrn sbírky středověkých notových rukopisů z VKOL a dala této sbírce možnost být k vidění i v již moderním světě na internetu, například na platformě Theses.cz, kde se dnes shromažďují diplomové práce z ČR. Dále na internetu nalezneme několik těchto rukopisů v digitalizované podobě, takže se čtenář následně může podívat, jak rukopis vypadá.

V katalogu budu sledovat typ notace a provenienci daných rukopisů a budu si všímat, zda je možno potvrdit hypotézu, že se diecéze moravská a pražská vyvíjely individuálně. To poznáme tak, že v moravském prostředí převažovala notace métského typu a v pražském prostředí notace česká – rombika. Až s reformou Jana ze Středy z roku 1376 se začaly více unifikovat a ovlivňovat.

Středověkých notových rukopisů, které v této kapitole představím, je 28 a jedná se převážně o liturgické kodexy. 12 rukopisů najdeme v digitalizované podobě, viz odkazy pod čarou. Rukopisy budu řadit podle signatur VKOL.

3.1 Metodika katalogu

Jak jsem již výše zmínila, mnou vytvořený katalog vznikl na základně dvou jiných již vytvořených katalogů. Základní informace, informace o bývalých majitelích a provenienci pochází z katalogu VKOL, který napsal Čáda a Boháček. Informace o notacích a hudební stránce patří autoru Červenkovi.

⁷⁴ ČERVENKA, S.; 1970.

Oba zmíněné zdroje kombinuji proto, že předpokládám větší kodikologickou znalost u velmi zkušených kodikologů Čády a Boháčka, kteří v době vzniku soupisu měli za sebou už několik souhrnných zpracování rukopisných sbírek a s popisem kodexů bohaté zkušenosti. Navíc vzniklá německá kniha prošla jistě několika revizemi a úpravami.⁷⁵ Zato u Červenky, v té době studujícího muzikologii, předpokládám větší znalost hudební stránky rukopisů.⁷⁶ Detailní popis notace se nachází v příloze.

U rukopisů, které popisoval Pokorný⁷⁷, je provenience vzatá od něj, jelikož ve své práci pečlivě odůvodňuje své mínění ohledně provenience. Určení provenience je sice zásadní, ovšem velmi obtížné. Jak píše Sehnal: „problémem dochovaných pramenů bývá často určení jejich původu, který se někdy jen obtížně zjišťuje. Přitom právě místo a kostel, kterému kniha sloužila, má zásadní význam pro jeho hodnocení.“⁷⁸

Vysvětlivky: dřívější majitel – poslední majitel před přechodem rukopisu do olomoucké knihovny, provenience – pravděpodobné místo vzniku rukopisu – uvedeno pouze pokud se liší od dřívějšího majitele.

3.2 Neshody v dosavadních katalozích

Byť jsem pracovala se dvěma kvalitními pracemi (mám namysli katalog Čády, Boháčka a katalog Červenky), v některých drobnostech přeci jen katalogy vypovídají jinou informaci. Nejčastěji se práce neshodují ve století vzniku, byť se jedná o drobné nuance. Například v rukopise M I 331 Červenka uvádí dobu vzniku 2. polovinu 14. století, zatímco Čáda a Boháček datuje do roku 1400. Ve stejném rukopisu pak mají i jiný počet fólií, Červenka píše VIII + 341 fol., zatímco Čáda a Boháček píše 293 fol. Další neshodou ve století vidíme v rukopisu M II 50, kdy Červenka datuje vznik do 12. století a Čáda a Boháček datují až 1. polovina 13. století. Velký rozdíl v počtu fólií pak vidíme v rukopisu M IV 6. Červenka dává číslo 588 fol., kdežto Čáda a Boháček dávají číslo 291 fol. V digitální knihovně můžeme vidět počet 291 stran.⁷⁹ A ještě jeden příklad na rozdíly v počtu fólií vidíme u rukopis M IV 7. Červenka píše I + 144 fol. a Čáda a Boháček píše 96 fol. Červenka se od Čády a Boháčka liší také velikostí rukopisů. Opět se převážně jedná o drobné rozdíly, například centimetrové. Ty vidíme v rukopisu M I 363,

⁷⁵ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998.

⁷⁶ ČERVENKA, S.; 1970.

⁷⁷ M I 719, M II 86, M III 9.

⁷⁸ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 12.

⁷⁹ Kramerius VKOL (kr-olomoucky.cz)

Červenka uvádí 13,5 x 8,5 a Čáda a Boháček uvádí v druhé hodnotě o centimetr více. V digitální knihovně pak vidíme hodnotu 12,5 x 8,5 cm. Větší neshoda pak vzniká v rukopise M I 160. Červenka píše 27 x 19,5 cm, zatímco Čáda a Boháček píše 27 x 30 cm. To už je rozdíl 10 cm. Digitální knihovna uvádí hodnoty 27 x 19 cm.⁸⁰

Rukopis, který Červenka úplně pominul, je antifonář se signaturou M II 86, přitom se jedná o celonotovaný antifonář, ve kterém vidíme více písarů i více druhu notace.

3.2.1 M I 6 Breviář, Kartuziáni, Brno – Královo pole (Rakousko), pol. 14. století

Breviarii Cartusiensis compendium cum cantu saltem ex parte adnotato

Pergamen, polovina 14. století, VIII + 112 fol., 23 x 14,5 cm, dřevěná deska potažená hnědou slepě tlačenou kůží (poškozený).⁸¹

Dřívější majitel: ruka 17. století „Liber Carthus. Brunnensium“; ruka 15. století „Iste liber est domus sancte Trinitatis ordinis Carthusiensis prope Brunam, scriptus a fratre Hermano redito filio huius domus“. („Tato kniha je dům Nejsvětější Trojice kartuziánského řádu poblíž Brna, kterou napsal bratr Hermanus, syn tohoto domu“).

Provenience: Místo vzniku rukopisu Gaming Rakousko.

Notace:⁸² Ruka 2. polovina 14. století; ff 6b-61a, 73a-79a: 5 linková červ. osnova. Klíče F/C. Chorální notace kvadratická.

3.2.2 M I 166 Rituál, Kartuziáni, Dolany u Olomouce, 2. pol. 14 století

Pergamen, 2. polovina 14. století, 45 fol., 23 x 15,5 cm, dřevěná deska potažená hnědou slepě tlačenou kůží s kováním.⁸³

Dřívější majitel: "Iste liber est Carth. de Dolano". („Tato kniha je od Kartuziánů z Dolan“).

Na předním přideštitě doplněno rukou ze 16. století: „Formulae ad vitam membrorum Carthusiensium spectantes“. („Formule vztahující se k životu kartuziánských členů“).

Provenience: Olomouc.

Notace:⁸⁴

⁸⁰ Kramerius VKOL (kr-olomoucky.cz)

⁸¹ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 2

⁸² ČERVENKA, S.; 1970. Str. 21

⁸³ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 88

⁸⁴ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 24.

Ruka A konce 14. století; ff 6a-b, 15a: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

Ruka B konec 14. století.; ff 15b, 18b-20a: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Chorální notace kvadratická.

3.2.3 M I 253 Františkáni, Olomouc (Polský původ), 2. pol. 14. století.

Papír, 2. polovina 14. století, 142 fol., 21,5 x 14 cm, dřevěná deska potažená hnědou kůží se sponami, dříve s kováním, bílý hřbet.⁸⁵

Dřívější majitel: „Conventus s. Bernardini Olomouc.“ („Konvent sv. Bernarda Olomouc“).

Provenience: Nejspíše polský původ.

Notace:⁸⁶ Ruka 15. století, f. 142b: 4-5 linková černá osnova. Klíč F. Kustody. Chorální notace kvadratická.

3.2.4 M I 304 Rituál, Kartuziáni, Dolany u Olomouce (Čechy), 1. pol. 15. století

Papír, 1. polovina 15. století, 231 fol., 23,5 x 15 cm, pozdně gotická vazba: dřevěná deska černě barvená, bílý hřbet s nápisem z 18. století. Původní kodex obsahoval část do ff. 191, zbytek byl doplněn při obnově vazby. Několik hlavních písarů a dodatků.⁸⁷

Dřívější majitel: Kartuziáni z Dolan.

Provenience: Od urbáře přípisky vesnici Dobrá Voda (Čechy).

Notace:⁸⁸ Ruka 1. polovina 15. století, ff 201a-b: 4-5 linková černá osnova. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombická.

3.2.5 M I 308 Žaltář, Dominikáni, Opava, 2. pol. 14. století

Compendium liturgicum Ordinis Praedicatorum

Pergamen, 2. polovina 14. století, 100 fol., 23,5 x 16 cm, vazba z 16. století, dřevěná deska potažená slepě tlačenou bílou kůží, kovové ozdoby.⁸⁹

Bývalý majitel: podle poznámky na fol. 94b z Dominikánského kláštera z Opavy.

⁸⁵ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 161.

⁸⁶ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 25.

⁸⁷ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 240.

⁸⁸ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 27.

⁸⁹ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 249.

Notace:⁹⁰ Ruka 2. polovina 14. století, ff 1b-2b, 63b-69b, 74a-84a: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Chorální notace kvadratická.

3.2.6 M I 331 Breviář, Kartuziáni, Uhry, rok 1400

Compendium breviarum Cartusiensis pro diurnis horis potissime

Pergamen, rok 1400, 293 fol., 17 x 10 cm, pozdější dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží.⁹¹

Dřívější majitel: neznáme.

Provenience: Vznik v Kartuziánském klášteře na půdě Uher.

Notace:⁹² Ruka 14./15. století, ff 15b, 18a, 19b: 4 linková černá osnova. Klíče F, C. Chorální notace jacentně virgální.

3.2.7 M I 352 Misál, Františkáni, Olomouc, 2. pol. 15. století

Missale Fratrum Minorum (libellus viaticus) omissis feriis minoribusque festis

Papír, 2. polovina 15. století, 178 fol., 15,5 x 10,5 cm, soudobá dřevěná deska, potažená slepě tlačenou kůží, bílý hřbet.⁹³

Dřívější majitel: „Conventus Olomucensis ad s. Bernardinum ordinis s. Francisci stricte obser.“ („Františkáni – Bernardýni z Olomouce“).

Notace:⁹⁴ Ruka ff 126a-132a, 3 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace kvadratická. Písař: frater Bricci de Wratislava.

3.2.8 M I 363 Breviář, Kartuziáni, 1. pol. 14. století

Diurnale (breviarium pro diurnis horis) Ordinis Cartusiensis

Pergamen, začátek 1. poloviny 14. století, 355 fol., 13,5 x 9,5 cm, soudobá vazba.⁹⁵
Zdigitalizovaná podoba.⁹⁶

Dřívější majitel: neznáme.

⁹⁰ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 32.

⁹¹ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 267

⁹² ČERVENKA, S.; 1970. Str. 35.

⁹³ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 296.

⁹⁴ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 38.

⁹⁵ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 312.

⁹⁶ [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:9bfeac0a-775f-49bf-87b3-090f5dd128a9&q=Diurnale%20\(breviarium%20pro%20diurnis%20horis\)%20Ordinis%20Cartusiensis](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:9bfeac0a-775f-49bf-87b3-090f5dd128a9&q=Diurnale%20(breviarium%20pro%20diurnis%20horis)%20Ordinis%20Cartusiensis)

Svazek vznikl nesprávným svázáním nejméně tří rukopisů dohromady tak, že do hlavního svazku (dnešní ff. 1-7 a 190-355) byly svázány dvě skupiny přívazků různého původu a účelu (dnešní ff. 8-174 a 175-189).

Provenience: Čeští patroni nejsou uvedeni.

Notace:⁹⁷

Ruka A 2. polovina 14. století, ff 8a, 11b, 129a, 130b, 133b, 138b, 139a: 5 linková černá osnova. Klíče F, C. Chorální notace kvadratická.

Ruka B 14./15. století, ff. 27a, 28a, 28b, 30b: 4 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace gotická.

Ruka C 14./15. století, ff 32a, 33a, 36a, 38b, 41a, 43b, 47b, 49b, 53b, 56a, 60a, 62a, 66a, 70b, 75b, 77b, 82b, 84b, 88b, 92a, 93b, 96b, 100a, 106b, 108a, 11a, 113a: 3-4 linková černá osnova. Klíče F, C. Chorální notace rombicko-virgální.

3.2.9 M I 406/a Codex mixtus, Kartuziáni, Dolany u Olomouce, 2. pol. 15. století

Papír, 2. polovina 15. století a 1. polovina 16. století, 391 fol., 24,5 x 16 cm, dřevěná deska černě obarvená, bílý kožený hřbet.⁹⁸

Jedná se o sborník, který má v sobě partie z misálu i breviáře, také spoustu liturgických a neliturgických zpěvů.⁹⁹

Již zkoumal Pokorný.¹⁰⁰

Bývalý majitel: Kartuziáni v Olomouci.

Předsádka: Conspctus codicis (17. a 18. století).

Na titulní straně je název kodexu „Pro predicacione conversorum“ a mariánský znak „M“.

Provenience: frater Andreas Ol(omucensis), byl pravděpodobně první vlastník kodexu.

Notace:¹⁰¹

Ruka 2. polovina 15. století, ff 17a-25a: 5 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální se znaky rombického systému.

⁹⁷ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 41.

⁹⁸ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 313.

⁹⁹ POKORNÝ, F. ČERVENKA, S.; Nепublikované studie Františka Pokorného. 2018.

¹⁰⁰ POKORNÝ, František a ČERVENKA, Stanislav. *Nepublikované studie Františka Pokorného*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. ISBN 978-80-7051-256-2.

¹⁰¹ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 49.

Ruka 2. polovina 15. století, ff 297a-298a: 4 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody Chorální notace rombická.

Ruka 2. polovina 15. století, ff 323b-325a: 5 linková černá osnova. Klíče C, F a G, C. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Tatáž ruka; ff 325a-330a: detto. Chorální notace rombická se znaky mezisystému rombicko-virgálního.

Ruka 2. polovina 15. století, ff 370a-383b: 4 linková červená a černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

Ruka B konec 15., začátek 16. století, ff 347b-352a: 5 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Mensurální notace bílá.

Ruka C konec 15., začátek 16. století, ff 352a-354b: 5 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

3.2.10 M I 719 Breviář, Pražský, 2. pol. 14. století.

Breviarium Pragense per circulum anni

Pergamen, 2. polovina 14. století, 445 fol. 14 x 10 cm, dřevěná deska potažená hnědou, silně odřenu kůží, hřbet hnědě lakovaný.¹⁰²

Breviář pražského ritu určený pro kněze, což lze třeba poznat z příručního formátu 14 x 10 cm a méně důsledného rubrikování katedrálních funkcí předlohy.¹⁰³

Již zkoumal Pokorný.¹⁰⁴

Bývalý majitel: „Fr. Iohannes cognomine vulgaris(!) Dlazdiouinus, anno 1529, Philippi et Iacobi.“ (216) „Iohannes Dlasdiouinus.“ (2a) „Conventus Hradistiensis Fratrum Minorum 1760.“

Notace:¹⁰⁵

Ruka A 15. století, ff 75a-76b, 131a-b: 3-4 linková černá osnova. Klíče F, C. Chorální notace rombická.

¹⁰² BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 336.

¹⁰³ POKORNÁ, F.; Studie o rukopisech, 1971. 257–277.

¹⁰⁴ POKORNÝ, František: Breviarium Pragense rukopisu M I 719 Státní vědecké knihovny v Olomouci. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 10, (1971), s. 257–277.

¹⁰⁵ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 57.

Ruka B 15./16. století, ff 242b, 249b, 341a: 3-4 linková černá osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

Ruka C 16. století, ff 247a, 455b: 4-3 linková černá osnova. Klíč F. Chorální notace rombická.

3.2.11 M II 50, Jezuité, Brno, 1. pol. 13. století

Pergamen, 1. polovina 13. století, 202 fol., 31 x 21 cm, dřevěná deska potažená hnědou slepotiskovou kůží s kovovými ozdobami.¹⁰⁶

Bývalý majitel: ff (1a) „Domus probationis Soc. Iesu Brunae catal. Inscriptus 1606, 6. septembris.“ („Jezuitská kolej v Brně“).

Notace:¹⁰⁷ Ruka 12./13. století, ff 202a: neумы diastemické bez linek métského typu.

3.2.12 M II 86 Antifonář, Cisterciacky, Brno, 2. pol. 15. – 17. století

Antiphonarium monialium O. Cist. Vetero-Brunnae

Pergamen a papír, 2. polovina 15. – 17. století, 236 fol, 29,5 x 22,5 cm, renesanční vazba, dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží, na přední obálce vyobrazení Zmrtvýchvstání, na zadní obálce Ukřižování Páně.¹⁰⁸ Zdigitalizovaná podoba.¹⁰⁹

Jde o antifonář cisterciáckého ritu, provenienci patří nejspíše cisterciáčkám ve Starém Brně. Antifonář je převázán, a tím se i jeho původní listy přeházely.¹¹⁰ K antifonáři je připojen také hymnář. Hymnář není psán jedinou rukou, a tak se doba vzniku liší.¹¹¹

Již zkoumal Pokorný.¹¹²

Diplomová práce na tento rukopis od Čížkové.¹¹³

Bývalý majitel: Klášter cisterciáček v Brně, jehož abatyší byla v roce 1579 Anna z Čibotína.

¹⁰⁶ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 386.

¹⁰⁷ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 58.

¹⁰⁸ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 417.

¹⁰⁹ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:189f67aa-9b51-48ce-b94a-57db49669540&q=Antiphonarium%20monialium%20O.%20Cist.%20Vetero-Brunnae>

¹¹⁰ POKORNÝ, F.; Studie o rukopisech, 1970, str. 257 – 277.

¹¹¹ ČÍŽKOVÁ, Štěpánka. Antifonář starobrněnských cisterciáček z 15. století. Brno, 2023. Dostupné z: <https://theses.cz/id/89s6oh/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.

¹¹² POKORNÝ, František: Cistercký antifonář Státní vědecké knihovny v Olomouci M II 86. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 9, (1970), s. 125 – 145.

¹¹³ ČÍŽKOVÁ, Š.; 2023.

Provenience: Cisterciácký klášter na Starém Brně.

Notace:

Ruka A, ff 9a, 5 linková červ. osnova. Klíče C/F. Rombická notace.

Ruka B, ff 15a, 5 linková červ. osnova. Klíče C, F. Rombicko-virgální notace.

Ruka A, ff 184a, 4 linková červ. osnova. Klíč C. Rombická notace.

Ruka C, ff 217a, 4 linková černá osnova. Klíč F. Rombická notace.

Ruka D, ff 230a, 5 linková černá osnova. Klíč C. Notace pokročilá, polokursivní forma, jež se objevuje v barokních kancionálech.

3.2.13 M II 87 Graduál, Cisterciáci, Velehrad (české prostředí), 13. a 17. století

Graduale cisterciense.

Pergamen a papír, 13. a 17. století, 183 fol. 31 x 22 cm, polokožená vazba ze 17. století. Zdigitalizovaná podoba.¹¹⁴

Již zkoumal Pokorný.¹¹⁵

Bývalý majitel: podle nápisů na horních okrajích ff 1b- 8a: „(pu)erorum choristarum monasterii Wellehradensis“ ... „anno MDCLXVI die 1. novembris Wellehradi“. („Cisterciácký konvent z Velehradu“).

Provenience: Pro ženský klášter v českém prostředí.

Notace:¹¹⁶

Ruka A 1. polovina 13. století, ff 1a-176a: 4 linková osnova; f-červená, c-žlutá, ostatní černé; barevné linky též v mezerách. Klíče C/F, F/C, G/C. Kustody. Chorální notace gotická /základní systém virgální/

Ruka B 13. století, f. 176a: 4 linková osnova; f-červená, ostatní černé. Klíče C/F. Chorální notace gotická/základní systém virgální/,

Ruka C 16. století, f.176b: 4 linková červ. osnova. Klíč F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

¹¹⁴ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uid:09551ed7-bdb3-4c6b-9fb4-16db4ef6e2dd&q=Graduale%20cisterciense>.

¹¹⁵ POKORNÝ, F., Studie o rukopisech, 1970, str. 125–145.

¹¹⁶ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 65.

Ruka D 17. století, ff 176b-178a: 5 linková červ. osnova. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka E 17. století, ff 181b-182a: 4 linková červ. osnova. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka F 17. století, ff 181b-182a: 4 linková červ. osnova. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka G 17. století, ff 182b-183b: 5 linková osnova černá. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální s přimíšenými znaky rombického systému.

3.2.14 M II 102 Traktát, Kartuziáni Dolany (Morava), 2. pol. 15. století

Papír, 2. polovina 15. století, 304 fol. 30,5 x 21 cm, dřevěná deska potažená černě zbarvenou kůží, hřbet bílý.¹¹⁷

Dřívější majitel: Podle vazby Kartuziáni v Olomouci.

Provenience: Zmínka o městě Tovačov, tedy Morava?

Notace:¹¹⁸ Ruka 2. polovina 15. století /1474/; ff 176b, 177a: 4-5 linková černá osnova. Klíče F, C. Chorální notace rombická.

3.2.15 M II 160 Evangeliář, Minorité, Olomouc, 1. pol. 12. století

Evangelia secundum Marcum (initio carens), Lucam et Ioannem cum prologis

Pergamen, 1. polovina 12. století, 78 fol., 27 x 30 cm, dřevěná deska kdysi potažená bílou kůží (její zbytky na zadní desce), na přední desce dříve obdélníkový vtačený obrázek, z něhož zůstal jen rámeček.¹¹⁹ Zdigitalizovaná podoba.¹²⁰

Bývalý majitel: (a) „Conventus Olomucensis ad s. Iacobum“ (ruka 18. století). („Minoritský konvent sv. Jakuba v Olomouci“).

¹¹⁷ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 437.

¹¹⁸ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 66.

¹¹⁹ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 513.

¹²⁰ [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:cf6fff85-fa9d-452c-80d0-314fccd512e2&q=Evangelia%20secundum%20Marcum%20\(initio%20carens\),%20Lucam%20et%20Ioannem%20cum%20prologis](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:cf6fff85-fa9d-452c-80d0-314fccd512e2&q=Evangelia%20secundum%20Marcum%20(initio%20carens),%20Lucam%20et%20Ioannem%20cum%20prologis)

Notace:¹²¹ Ruka 2. polovina 12. století; ff 25-26a. Neumy svatohavelského typu. Těž rytmická písmenka: a, t.

3.2.16 M II 200 Korespondence, Velehrad (České země/Uhry), 2. pol. 15. století

Papír, 2. polovina 15. století, 60 fol., 30 x 22 cm, polokožená vazba, bílý hřbet.¹²²

Bývalý majitel: (1a) „Monasterii Welehradensis“. („Klášter Velehrad“).

Provenience: Korespondence 2 opatů, v nichž jsou zmínky o českých zemích a Uhrách. Z míst je jmenován Český Krumlov a „Gratz“. V rukopisu se nachází pouze malá řádka not bez textu.

Notace:¹²³ 2. polovina 16. století, f.51b: 5 linková černá osnova. Klíč F. Mensurální notace bílá, kursivní typ.

3.2.17 M II 249 Evangeliář, Klarisky, Olomouc, 1. pol. 15. století

Pergamen, 1. polovina 15. století, 336 fol., 24 x 15,5 cm, původní, dřevěná vazba.¹²⁴

Již zkoumal Pokorný.¹²⁵

Bývalý majitel: (1a) „K.G.S.C.“ (1a-b) „Tyto knihy učinila jest paní Kačna svú dceru a mají býti v obec vším sestrám.“ (viz. Položka se signaturou M I 1).

Provenience: Olomoucké Klarisky.

Notace:¹²⁶ Ruka kolem r. 1421; f. 335a: 4 linková červená osnova. Klíč F. Chorální notace rombická.

3.2.18 M III 4 Pontifikál, Jezuité, Olomouc, 14. a 15. století

Pontificale (seu potius epitome pontificalis) adiectis aliquot missis specialibus episcopi

¹²¹ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 69.

¹²² BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 551.

¹²³ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 70.

¹²⁴ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 600.

¹²⁵ POKORNÝ, František a ČERVENKA, Stanislav. *Nepublikované studie Františka Pokorného*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. ISBN 978-80-7051-256-2.

¹²⁶ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 73.

Pergamen, 14. a 15. století, 85 fol., 46,5 x 31 cm, dřevěná deska potažená bílou slepě tlačenou kůží s jezuitským odznakem na obou deskách na dvě spony.¹²⁷ Zdigitalizovaná podoba.¹²⁸

Již studoval Pokorný.¹²⁹

Bývalý majitel: (1a) „Collegii Societatis Iesu Olomucii catalogo inscriptus 1739.“ („Kolejní knihovna Olomouckých jezuitů“).

Provenience: Určený pro příležitosti, kdy olomoucká diecése byla vizitovaná pražským arcibiskupem.

Notace:¹³⁰

Ruka A po r. 1378; ff 1a-21b: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Kustody Chorální notace rombická.

Ruka B po r. 1378; ff 27a-28a: 2-4 linková červ. osnova. Klíče F, C, C/F, G/C. Chorální notace rombická.

Ruka C po r. 1378; f.40b: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Chorální notace rombická.

3.2.19 M III 6 Misál, Jezuité, Olomouc, 2. pol. 15. století

Missale Olomucense scriptoris Stephani notis musicis instructum

Pergamen, 2. polovina 15. století, 363 fol., 45,5 x 33 cm, dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží s jezuitským supralibros.¹³¹ Zdigitalizovaná podoba.¹³²

Bývalý majitel: (1a) „Collegii Societatis Jesu Olomucii cathalogo inscriptus anno 1739.“ („Kolejní knihovna Olomouckých jezuitů“).

Notace:¹³³ Ruka 2. polovina 15. století; ff 99a-127b: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

¹²⁷ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 620.

¹²⁸ [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:06833bcb-9ef3-473c-9846-c0ecd9639c90&q=Pontificale%20\(seu%20potius%20epitome%20pontificalis\)%20adiectis%20aliquot%20missis%20specialibus%20episcopi](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:06833bcb-9ef3-473c-9846-c0ecd9639c90&q=Pontificale%20(seu%20potius%20epitome%20pontificalis)%20adiectis%20aliquot%20missis%20specialibus%20episcopi)

¹²⁹ POKORNÝ, František a ČERVENKA, Stanislav. *Nepublikované studie Františka Pokorného*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. ISBN 978-80-7051-256-2.

¹³⁰ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 83.

¹³¹ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 623.

¹³² <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ed68cae6-5bc1-4bfa-af43-8476436e75d6&q=Missale%20Olomucense%20scriptoris%20Stephani%20notis%20musicis%20instructum>

¹³³ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 88.

Písař: f. 127b „Expliciunt prephaciones, finite per Stephanum in die sancti Alexei confessoris“. Ff 129a, 365a, značka písaře/?/ C.

3.2.20 M III 7 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), 2. pol. 15. století

Missale festivum iuxta consuetudinem Olomucensis ecclesiae

Pergamen, 2. polovina 15. století, 262 fol., 45 x 31 cm, dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží s jezuitským odznakem, na dvě spony.¹³⁴ Zdigitalizovaná podoba.¹³⁵

Bývalý majitel: (1a) „Collegii Societatis Jesu Olomucii cathalogo inscriptus anno 1739.“ („Kolejní knihovna Olomouckých jezuitů“).

Provenience: Všechny svátky domácích patronů, z moravských zvláště svátky sv. Korduly.

Notace:¹³⁶ Ruka 2. polovina 15. století; ff 48a-65b: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

3.2.21 M III 8 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), začátek 15. století

Missale Olomucense notis musicis ad praeconium paschale et ad praefationes instructum

Pergamen, začátek 15. století, 311 fol., 40 x 29 cm, dřevěná deska potažená bílou slepě tlačenou kůží s jezuitským erbem na obou deskách, na dvě spony.¹³⁷ Zdigitalizováno.¹³⁸

Bývalý majitel: (1a) „Collegii Societatis Jesu Olomucii cathalogo inscriptus anno 1739.“ („Kolejní knihovna Olomouckých jezuitů“).

Provenience: Zařazena officia všech českých patronů a moravské světice sv. Korduly.

Notace:¹³⁹ Ruka zač. 15. století; ff 103a-106a, 142b-151a: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace rombická.

¹³⁴ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 625.

¹³⁵ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1408e39d-5f4f-4e6d-84a3-7f01d228c74f&q=Missale%20festivum%20iuxta%20consuetudinem%20Olomucensis%20ecclesiae>

¹³⁶ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 91.

¹³⁷ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 626.

¹³⁸ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:73929c3a-3f5c-4f87-ad27-708cb2ad9b18&q=Missale%20Olomucense%20notis%20musicis%20ad%20praeconium%20paschale%20et%20ad%20praefationes%20instructum>

¹³⁹ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 95.

3.2.22 M III 9 Misál, Jezuité, Olomouc (Morava), 1. a 2. pol. 14. století

Missale Pragense, e duabus partibus pars prior

Pergamen, 1. a 2. polovina 14. století, 280 fol., 37,5 x 27 cm, dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží s jezuitským erbem na obou deskách.¹⁴⁰ Zdigitalizovaná podoba.¹⁴¹

Jedná se o první část dvoudílného misálu pražského ritu. Ovšem jedná se o misál psaný pro moravský kostel.¹⁴²

Již zkoumal Pokorný.¹⁴³

Bývalý majitel: (1a) „Collegii S.J. Olomucii catalogo inscriptus 1739.“ („Kolejní knihovna Olomouckých jezuitů“).

Provenience: Pražský ritus, ale misál mohl být psát pro kostel Moravský.

Notace:¹⁴⁴

Ruka A kolem poloviny 14. století; ff 10a-20b: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace rombická.

Ruka B 2. polovina 14. století; f.145b: 5 linková černá osnova. Klíč uřezán. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka B 2. polovina 14. století; ff 141b-145b: Neumy diastematické rombicko-virgálního typu.

3.2.23 M IV 1 Graduál, Premonstráti, Louka u Znojma, konec 15. století

Graduale monasterii O. Praem. Lucensis prope Znojmo; pars aestivalis

Pergamen, konec 15. století, I + 524 S., 61 x 42 cm, vazba ze 16. století, dřevěná deska potažená slepě tlačenou kůží se supralibros ve stylu erbu opata s datací "1581" a se sponami

¹⁴⁰ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 627.

¹⁴¹ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:aef4e402-8088-4532-9323-5b8eb5a55523&q=Missale%20Pragense,%20e%20duabus%20partibus%20pars%20prior>

¹⁴² POKORNÝ, F.; Studie o rukopisech, 1969, str. 175–185.

¹⁴³ POKORNÝ, František: Rukopisný misál Státní vědecké knihovny v Olomouci sign. M III 9. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 8, (1969), s. 175–185.

¹⁴⁴ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 99.

renesančními. Na deskách nalepeny zbytky potahu ze starší slepě tlačené hnědé renesanční vazby.¹⁴⁵

Bývalý majitel: „Hoc opus fieri fecit dominus Paulus, abbas Lucensis, anno Domini 1499“.

Provenience: Kodex pořízen pro Premonstráty v Louce u Znojma.

Notace:¹⁴⁶

Ruka A r. 1499; pp 1-524; 4 linková červ. osnova. Klíče F, C, G-zřídka. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka B 16./17. století; p.335 dole: 4 linková červ. osnova. Klíče C/F. Kustody. Chorální notace rombicko-virgální.

Ruka C 17. století; pp 127/2-127/5: 5 linková červ. osnova. Klíče F, C/F. Kustody Chorální notace rombicko-virgální.

3.2.24 M IV 2 Graduál, Klarisky, Olomouc 2. pol. 15. století

Graduale monialium s. Clarae saec. XV

Pergamen, 2. polovina 15. století, 410 S., 58 x 36 cm, pozdně gotická vazba s původním kováním i na hřbetu, přední deska odtržená.¹⁴⁷ Zdigitalizovaná podoba.¹⁴⁸

Bývalý majitel: Razítko „Bibliothecae A.E. Seminarii Olomucensis.“ („Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci“).

Provenience: Původně patřil patrně konventu klarisek v Olomouci.

Notace:¹⁴⁹

Ruka A 2. polovina 15. století; pp 3-36, 39-293, 301-396: 4 linková červená osnova. Klíče F, C, C/F, G/C, F/F,-pleonastické zřídka. Kustody. Chorální notace rombická.

Ruka B 2. polovina 15. století; pp 294-300, 397-404: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C, C/F. Kustody. Chorální notace kvadratická.

Ruka C datov. 1615; pp 36-38, 405/408: 4 linková osnova červená. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

¹⁴⁵ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 664.

¹⁴⁶ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 105.

¹⁴⁷ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 666.

¹⁴⁸ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:fc0b7438-bf83-43ce-a029-11515b1faef7&q=Graduale%20monialium%20s.%20Clarae%20saec.%20XV>

¹⁴⁹ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 113.

Ruka C počátek 17. století; pp 1-2: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Kustody. Mensurální notace černá.

Ruka D 18. století; p.409: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Chorální notace kvadratická.

3.2.25 M IV 3 Graduál, Františkáni, Uherské Hradiště, 15. století

Graduale de tempore ad usum Fratrum Minorum

Pergamen, 15. století, 279 fol., 55 x 37 cm, renesanční vazba, dřevěná deska potažená bílou slepě tlačenou kůží s kováním a dvěma sponami.¹⁵⁰ Zdigitalizovaná podoba.¹⁵¹

Bývalý majitel: Františkánský klášter v Uherském Hradišti.

Římský ritus.

Notace:¹⁵² Ruka 1. polovina 15. století; ff 1a-129b, 188a-270b: 4 linková červená osnova. Klíče F, C, C/F. Kustody. Chorální notace kvadratická.

3.2.26 M IV 5 Antifonář, Františkáni, Uherské Hradiště, 2. pol. 15. století

Antiphonale pro diurnis horis ad usum Fratrum Minorum

Pergamen, 2. polovina 15. století, 246 fol., 57 x 38,5 cm, dřevěná vazba potažená bílou slepě tlačenou kůží, na přední desce písmena „R.P.O.M.“ a „S.P.F.S.“, na zadní desce datace "Anno 1674", zbytky kování na dvě spony.¹⁵³

Bývalý majitel: Františkánský klášter v Uherském Hradišti.

Notace:¹⁵⁴

Ruka A 2. polovina 15. století; ff 1a-173b, 175a-244a: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace kvadratická. Písař patrně shodný s rukou B rkp. VKOL M IV 3.

Ruka B datov. 1484; ff 174a-b, 244a-246a: 4 linková červená osnova. Klíče F, C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

Ruka C 17. století; ff 246a-b: 4 linková červ. osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

¹⁵⁰ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 668.

¹⁵¹ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a8b5705e-ea1e-4556-a3b4-ee19642699b5&q=Graduale%20de%20tempore%20ad%20usum%20Fratrum%20Minorum>

¹⁵² ČERVENKA, S.; 1970. Str. 117.

¹⁵³ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 670.

¹⁵⁴ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 123.

Ruka D 17./18. století; ff 20bis a-b: 4 linková černá osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

Ruka E 17/18. století; ff 210bis a-b: 4 linková černá osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická. Písař patrně shodný s rukou B rkp. VKOL M IV 7

3.2.27 M IV 6 Antifonář, Klarisky, Olomouc, 1. pol. 15. století

Antiphonale Ordinis Minorum s. Francisci pro horis tam diurnis, quam nocturnis per circulum anni

Pergamen, 1. polovina 15. století, 291 fol., 65 x 43 cm, dřevěná deska potažená bílou kůží s původním kováním na rozích. Přední deska utržená.¹⁵⁵ Zdigitalizovaná podoba.¹⁵⁶

Bývalý majitel: arcibiskupský seminář v Olomouci kodex získal od neznámého majitele.

Provenience: Původně patřil patrně konventu klarisek v Olomouci.

Římský ritus s františkánským Sanktorálem.

Notace:¹⁵⁷ Ruka po polovině 15. století; ff 1-291: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C, G, C/F, G/C. Kustody. Chorální notace kvadratická. Písař patrně totožný s rukou B rkp. VKOL M IV 2.

3.2.28 M IV 7 Žaltář, Františkáni, Uherské Hradiště, konec 15. století

Psalterium per hebdomadam dispositum Ordinis Fratrum Minorum, pars altera ad cantum destinata

Pergamen, konec 15. století, 96 fol., 60,5 x 40,5 cm, dřevěná deska potažená bílou slepě tlačenou kůží, na hřbetě přelepen červenou kůží.¹⁵⁸

Bývalý majitel: Františkánský klášter v Uherském Hradišti.

Notace:¹⁵⁹

Ruka A 15./16. století; ff 12a-114b: 4 linková červ. osnova. Klíče F, C. Kustody. Notace kvadratická.

¹⁵⁵ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 671.

¹⁵⁶ <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1d8d9f47-afee-467e-97f2-acc85e25d79&q=Antiphonale%20Ordinis%20Minorum%20s.%20Francisci%20pro%20horis%20tam%20diurnis,%20quam%20nocturnis%20per%20circulum%20anni>

¹⁵⁷ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 127.

¹⁵⁸ BOHÁČEK, M. ČÁDA, F.; 1998. Str. 673.

¹⁵⁹ ČERVENKA, S.; 1970. Str. 131.

Ruka B 17./18. století; f. Ia-b: 4 linková černá osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická. Písař patrně totožný s rukou E rkp. VKOL M IV 5

Ruka C 17./18. století; f. IIa: 4 linková černá osnova. Klíč C. Kustody. Chorální notace kvadratická.

Ruka D 18. století; f. IIb: 4 linková černá osnova. Klíč C. Chorální notace kvadratická.

4 Registr rukopisů

4.1 Registr podle druhu notace

Neumy adiastrmatické (3): metského typu M II 50.

svatohavelského typu M II 160 Evangeliař.

rombicko-virgální M III 9 Misál.

Jacentně-virgální notace (1): M I 331 Breviář.

Kvadratická notace (11): M I 6 Breviář, M I 166 Rituál, M I 253, M I 308 Žaltář, M I 352 Misál, M I 363 Breviář, M IV 2 Graduál, M IV 3 Graduál, M IV 5 Antifonář, M IV 6 Antifonář, M IV 7 Žaltář.

Gotická notace (2): M I 363 Breviář, M II 87 Graduál.

Rombická notace (12): M I 304 Rituál, M I 406/a, M I 719 Breviář, M II 86 Antifonář, M II 102 Traktát, M II 249 Evangeliař, M III 4 Pontifikát, M III 6 Misál, M III 7 Misál, M III 8 Misál, M III 9 Misál, M IV 2 Graduál.

Rombicko-virgální (5): M I 363 Breviář, M I 406/a, M II 87 Graduál, M III 9 Misál, M IV 1 Graduál.

Mensurální notace (3): černá M IV 2 Graduál.

bílá M I 406/a, M II 200.

4.2 Registr podle století vzniku

XII. století (1): M II 160 Evangeliař.

XIII. století (2): M II 50, M II 87 Graduál.

XIV. století do 1. poloviny (4): M I 6 Breviář, M I 331 Breviář, M I 363 Breviář, M III 9 Misál.

XIV. století 2. polovina (6): M I 166 Rituál, M I 253, M I 308 Žaltář, M I 719 Breviář, M III 4 Pontifikát, M III 9 Misál.

XV. století do 1. poloviny (6): M I 304, M II 249 Evangeliař, M III 4 Pontifikát, M III 8 Misál, M IV 3 Graduál, M IV 6 Antifonář.

XV. století 2. polovina (11): M I 352 Misál, M I 406/a, M II 86 Antifonář, M II 102 Traktát, M II 200 Korespondence, M III 6 Misál, M III 7 Misál, M IV 1 Graduál, M IV 2 Graduál, M IV 5 Antifonář, M IV 7 Žaltář.

XVI. století 1. polovina (1): M I 406/a.

XVII. století (2): M II 86 Antifonář, M II 87 Graduál.

4.3 Registr podle druhu středověkého kodexu

Antifonář (3): M II 86, M IV 5, M IV 6.

Breviář (4): M I 6, M I 331, M I 363, M I 719.

Evangeliář (2): M II 160, M II 249.

Graduál (4): M II 87, M IV 1, M IV 2, M IV 3.

Korespondence (1): M II 200.

Lejchy, tropy, písně, liturgické texty (1): M I 406/a.

Misál (5): M I 352, M III 6, M III 7, M III 8, M III 9.

Pontifikál (1): M III 4.

Rituál (2): M I 166, M I 304.

Traktát (1): M II 102.

Žaltář (2): M I 308, M IV 7.

Nezařaditelné (2): M I 253, M II 50.

4.4 Registr podle předpokládané provenience

Provenience z českých zemí (2): M II 87 Graduál, (M II 200 Korespondence).

Provenience z Čech (2): M I 304 Rituál, M I 719 Breviář (Praha).

Provenience z Moravy (14): M I 166 Rituál (Olomouc), M I 308 Žaltář (Opava), M I 406/a (Olomouc), M II 86 Antifonář (Brno), M II 102 Traktát, M I 249 Evangeliář (Olomouc), M III 4 Misál (Olomouc), M III 6 Misál (Olomouc), M III 7 Misál (Olomouc/Morava), M III 8 Misál (Olomouc/Morava), M III 9 Misál, M IV 1 Graduál (Znojmo), M IV 2 Graduál (Olomouc), M IV 6 Breviář.

Polská provenience (1): M I 253.

Rakouská provenience (1): M I 6 Breviář.

Uhry provenience (2): M I 331 Breviář, (M II 200 Korespondence).

Neznámá provenience (7): M I 352, M I 363 Breviář, M II 50, M II 160 Evangeliář, M IV 3 Graduál, M IV 5 Antifonář, M IV 7 Žaltář.

4.5 Registr podle liturgických řádů

Cisterciáci (2): M II 87, M II 200.

Cisterciačky (1): M II 86.

Dominikáni (1): M I 308.

Františkáni (6): M I 253, M I 352, M I 719, M IV 3, M IV 5, M IV 7.

Jezuité (6): M II 50, M III 4, M III 6, M III 7, M III 8, M III 9.

Kartuziáni (7): M I 6, M I 166, M I 304, M I 331, M I 363, M I 406, M II 102,

Klarisky (3): M II 249, M IV 2, M IV 6.

Minorité (1): M II 160.

Premonstráti (1): M IV 1.

5 Zhodnocení sbírky

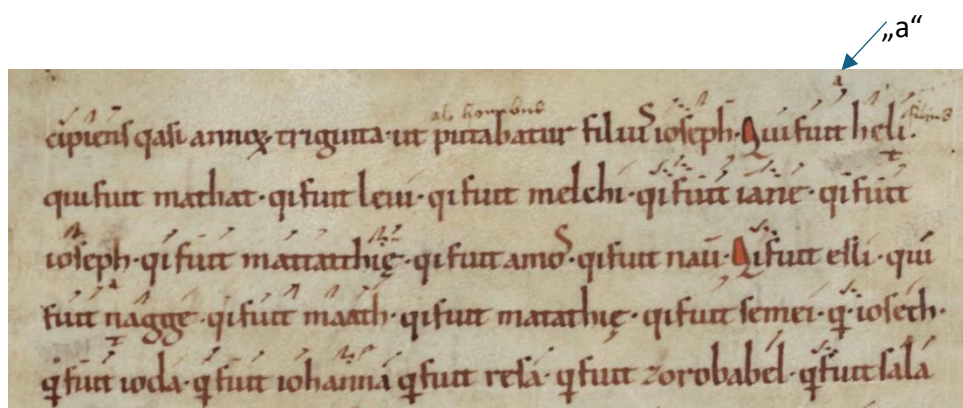
Rukopisná notová středověká sbírka VKOL je obsáhlá, najdeme zde 28 rukopisů, jejíž nejstarší datace patří 12. století. Jedná se převážně o liturgické kodexy, ale občas se notace objeví i tam, kde ji nečekáme, například v rukopisech M II 102 či M II 200. Záměrem následujícího textu je poukázat na zajímavosti a zjištění z rukopisné sbírky VKOL.

5.1 Nejstarší a nejmladší rukopisy

Nejstarší kodex, který sbírka nabízí, je rukopis se signaturou M II 160. Jedná se o evangeliář, který si můžeme prohlédnout v digitalizované podobě. Evangeliář je liturgická kniha, která obsahovala většinou celé texty evangelií. Provenience je neznámá, každopádně se do knihovny sbírky dostal z minoritského konventu sv. Jakuba v Olomouci, což písař rukou do rukopisu napsal v 18. století. Jak bylo zvykem v 1. polovině 12. století, nad textem se objevují adiastratické neумы svatohavelského typu a už to je pro nás zajímavé. Dokonce zde najdeme i litterae significative, tedy drobná písmena u neumového zápisu, která tento notový zápis doplňovala například o správnou intonaci, či správný výraz. V našem případě se jedná o písmena „a“ a „t“. Písmeno „a“ znamená „vyšší“ od slova altius a písmeno „t“ „držet či zpomalit“ od slova tenere.

Nejmladšími kodexy pak jsou kodexy se signaturou M II 86 a M II 87. Například kodex M II 86 má nejstarší vrstvu z 2. poloviny 15. století a nejmladší ze 17. století. Druhý kodex M II 87 pochází paradoxně ze 13. století, což ho činí druhým nejstarším rukopisem sbírky, zároveň však má vrstvy ze 17. století, tedy je jedním z nejstarších i nejmladších rukopisů zároveň. Jak je již v 15. století zvykem, rukopis M II 86 obsahuje rombickou notaci. Ovšem jeho nejmladší notace je pak pokročilá notace s polokursivní formou, jež se objevuje v barokních kancionálech. V rukopise M II 87 se v nejstarší vrstvě, tedy ve 13. století, objevuje chorální notace gotická, což nás v tomto století nepřekvapí a v nejmladší vrstvě je notace rombicko-virgální.

M II 160, fol 26a:

5.2 Provenience

Důležitým aspektem rukopisů je určení proveniencí. Ve sbírce VKOL bohužel nemají všechny rukopisy provenienci prozatím určitelnou. U jiných se zas pouze můžeme domýšlet, proto provenienci rukopisů berme s určitým odstupem. Každopádně rukopisy s předpokládanou Moravskou proveniencí převládají s číslem 13. Z toho rukopisů olomouckých devět: (M I 166, M I 406/a, M II 249, M III 4, M III 6, M III 7, M III 8, M IV 2, M IV 6). Zbytek moravských rukopisů pochází ze Starého Brna (M II 86) a z Louky u Znojma (M IV 1). Jeden rukopis pochází ze Slezska – z Opavy (M I 308). Z Čech najdeme rukopisy dva (M I 304 a M I 719 z Prahy). Dva rukopisy pochází z Uher (M I 6 a M II 200, kterému dáváme provenienci buď to do Uher, nebo do českého prostředí). Z Rakouského prostředí máme rukopis jeden (M I 6) a také jeden rukopis pochází nejspíše z polského prostředí (M I 253).

5.3 Notace

Předpokládali bychom, že diecéze moravská se vyvíjela v závislosti na diecézi pražské, ovšem František Pokorný i Stanislav Červenka si myslí pravý opak. Jedním z důkazů o oddělení vývoje těchto diecézí je například notové písmo, s tím, že v kodexech psané v Čechách již ve 13. století nacházíme notaci tzv. rombickou, kdežto v moravských kodexech dlouho zůstávala tzv. metská notace. „Zatímco v předchozích obdobích u nás i v okolí převládaly německé svatohavelské adiastratické neумы, s nástupem diastematické notace dochází ke změně základního notačního typu na metské neумы [...] tyto změny můžeme v Olomoucké diecézi postupně sledovat [...] v liturgických rukopisů breviářového i mešního obsahu olomoucké kapitulní knihovny a brněnské svatojakubské knihovny.¹⁶⁰ Odlišnost můžeme najít také ve vývoji nápěvků prefací, kdy se od sebe Morava a Čechy liší. Kolem roku 1400 se začínají v olomouckých liturgických kodexech projevovat důsledky unifikčních snah liturgické reformy [...] Jana ze Středy [...] Reforma se postupně prosazovala nejen v organizaci kultu a hudebního provozu v olomoucké katedrále a v celé diecézi, ale i v obsahu, a dokonce také v notaci liturgických rukopisů.“¹⁶¹

¹⁶⁰ ČERVENKA, S. a kol.: 2009, str. 168

¹⁶¹ ČERVENKA, S.: 2003, str. 46.

Řád sv. Františka, který se na Moravě usadil roku 1230, převzal z vícehlasé hudby notredamského typu notaci, čímž vznikla tzv. nota quadrata, notace čtvercového tvaru (též romana). Rozvoj této notace se spojuje s papežem Mikulášem III. (1277-1289), nakázal v Římě spálit všechny liturgické knihy a nahradit je františkánskými liturgickými knihami, které měly tento typ notace.¹⁶² A tak docházelo pomalu ke sjednocování liturgických knih tam, kde františkánský vliv pronikl. Františkáni jsou také známí jejich naprostou pečlivostí při psaní liturgických knih. Konečný text procházel hned několika kontrolami. Charakteristikou kodexů z moravské proveniencí proto bývá výskyt čtvercových not mezi notaci metskou. Ve 2. polovině 14. století se na Moravu vlivem reformy biskupa Jana ze Středy (1376), který měl snahu sjednotit liturgii a zpěv, se pomalu dostává pražská liturgická praxe, ale také se pomalu přebírá česká rombická notace.¹⁶³

5.3.1 Neumy

Nejvýznamnější typologie neum patří autorovi Petru Wagnerovi¹⁶⁴, který rozeznává neumy starošpanělsko-mozarabské, italské, francouzské, irsko-anglosaské, metské, německé a sanktgallenské. Maurus Pfaff¹⁶⁵ zase dělí neumy na paleofranské, lotrinské (metské), středoitalsko-beneventské, neumy typu Bari, akvitánské, mozarabské a toledské, severofrancouzské, francouzské kvadratické a neumy gotické.

Z bretonských neum se okolo roku 900 vyvíjí další 2 typy neum – akvitánské a metské. Metské neumy vzaly své jméno podle metropole Mety, které se považovaly za „strážce římské tradice“. Význam této notace spočívá v tom, že se z nich vyvíjí další typy evropské notace (ve Francii, Německu, Čechách).¹⁶⁶ Právě rukopis se signaturou M II 50, jeden z nejstarších rukopisů z VKOL (13. století), tyto neumy obsahuje. Podle Pokorného a Červenky je tato notace typická pro notaci na Moravě do roku 1376. Bohužel provenienci rukopisu neznámé, každopádně dřívější majitelé jsou Jezuité z Brna. Tento rukopis není dostupný ve zdigitalizované podobě.

¹⁶² SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 9–19.

¹⁶³ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 9–19.

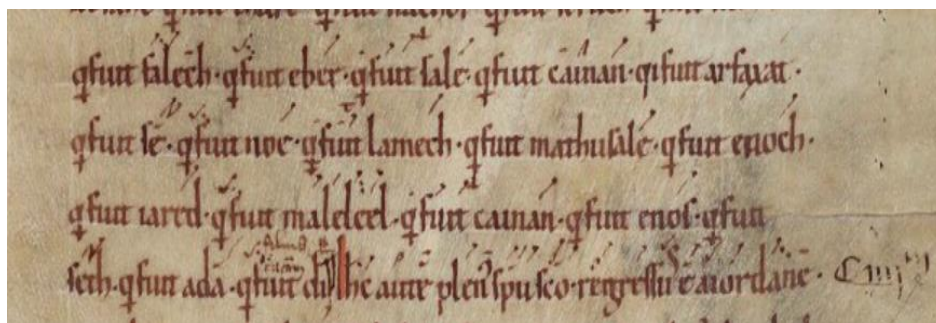
¹⁶⁴ WAGNER, Peter: *Einführung in die gregorianischen Melodien II*, Neumenkunde, Leipzig, 1912.

¹⁶⁵ PFAFF, Maurus: *Gestalt und Überlieferung der gregorianischen Gesänge*, in: *Geschichte der katholischen Kirchenmusik*, herausgegeben von Karl Gustav Feller, Bd. I, Kassel 1972.

¹⁶⁶ RYBARIČ, Richard. *Vývoj európskeho notopisu*. Bratislava, 1982.

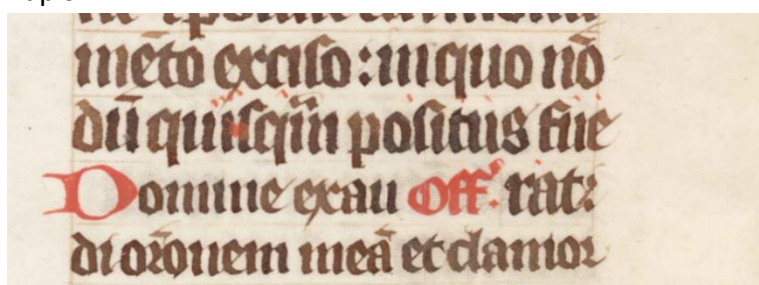
Druhého typu regionální neumové notace známe 3 druhy: francouzské, italské a německé. Základní označení jednotlivé noty se stala virga. Podtyp německých neum – neумы svatohavelské pochází ze severního Švýcarska ze svatohavelského opatství. U těchto neum můžeme často vidět i tempovo-rytmické písemné značky tzv. litterae significative.¹⁶⁷ Nejstarší rukopis z VKOL se signaturou M II 160 tyto neумы obsahuje. Pochází z 1. poloviny 12. století. Provenienci opět neznáme, ale dřívější majitel je minoritský konvent sv. Jakuba v Olomouci.

M II 160, fol. 26a:

Nakonec třetí typ neum rombicko-virgální najdeme v rukopisu M III 9. Teď už se nejedná o jeden z nejstarších rukopisů, nýbrž o rukopis pocházející ze 14. století. Z 2. poloviny 14. století pochází tento neumový zápis.

M III 9, fol. 145b:

5.3.2 Chorální notace

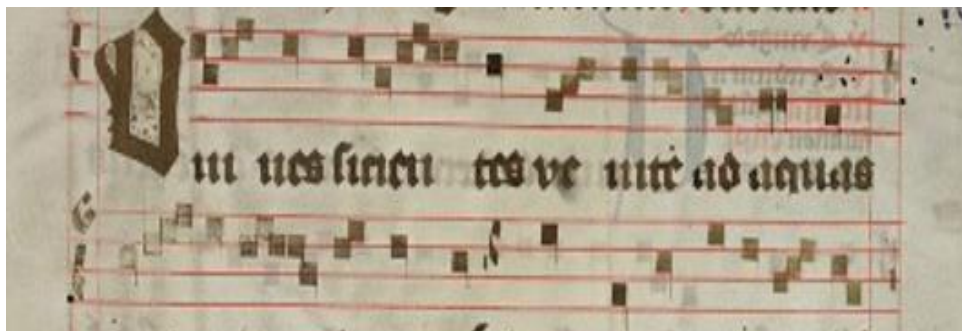
Z adiastrmatických neum vznikají diastematické neумы (tedy neумы na linkách). Pak bychom přepokládali, že se z neum vyvíjí chorální notace. Ovšem Josef Hutter si myslí opak: „Soudím, že jsem prokázal, že neумы a chorála jsou dva úplně samostatné a notačně striktně odlišné systémy. Přesto nejsou bez vazby; obě notace budují na jednom principu, tj. principu melografického paralelismu.“¹⁶⁸

Kvadratická notace je notací západní a jižní Evropy, jejíž základní tvar je kvadratické (čtvercové) punctum. Tuto notaci rozšířily dále po Evropě řády františkánů, dominikánů a

¹⁶⁷ RYBARIČ, R.: 1982.

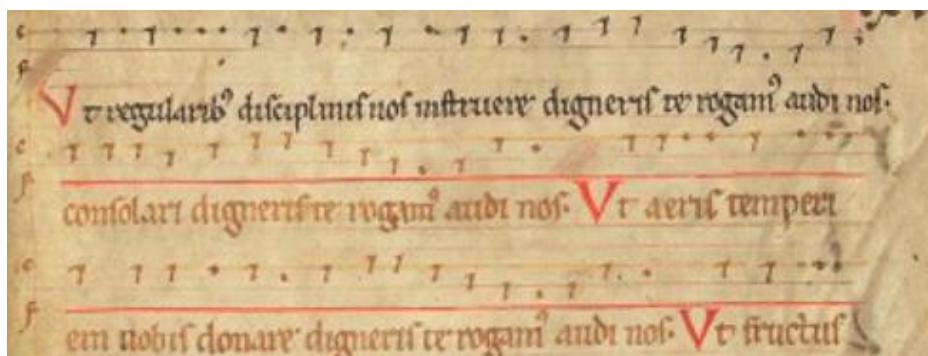
¹⁶⁸ HUTTER, J, 1930., str. III.

kartuziánů. Zároveň se jedná o notaci latinského církevního zpěvu.¹⁶⁹ Druhou nejpočetnější notací ve sbírce VKOL je právě notace kvadratická. Jedná se o 11 rukopisů. Všechny tyto rukopisy patřily jednomu z těchto řádů, takže se toto pravidlo potvrzuje.¹⁷⁰ 5 rukopisů pochází ze 14. století a 6 z 15. století.

M IV 6, fol. 1a:

Druhý druh chorální notace je notace gotická, které se přezdívá také „hřebíčková“ notace. Ta se vyvinula v Německu a jejím základním znakem je virga, tedy se jedná o notaci virgálního typu.¹⁷¹ Tuto notaci můžeme pozorovat ve 2 rukopisech M I 363 a M II 87. První rukopis pochází ze 14. století, avšak přesnou provenienci neznáme. Víme však, že provenienci není česká. Druhý rukopis pochází ze 13. století a provenienci byla určena ženskému klášteru v českém prostředí.

M II 87, fol. 176a:

Třetí druh chorální notace je notace rombická, kde základním znakem je znak uncinus (z metského uncina) a jedná se o typ jacentně-rombický. Punctum v základním tvaru tvoří romboid.¹⁷² Tuto notaci můžeme najít také pod pojmem „česká“ notace. A právě tato notace je nejvíce zastoupená ve sbírce VKOL ve 12 rukopisech.¹⁷³ Většina těchto rukopisů kromě dvou

¹⁶⁹ RYBARIČ, R.: 1982.

¹⁷⁰ M I 6 (Kartuziáni), M I 166 (Kartuziáni), M I 253 (Františkáni), M I 308 (Dominikáni), M I 352 (Františkáni), M I 363 (Kartuziáni), M IV 2 (Klarisky), M IV 3 (Františkáni), M IV 5 (Františkáni), M IV 6 (Klarisky), M IV 7 (Františkáni).

¹⁷¹ HUTTER, J.: 1930.

¹⁷² HUTTER, J.: 1930.

¹⁷³ M I 304, M I 406/a, M I 719, M II 86, M II 102, M II 249, M III 4, M III 6, M III 7, M III 8, M III 9, M IV 2.

(M I 406/a, M I 719) pochází z Moravy a nejčastěji pochází z 15. století a tři z nich jsou ze století 14.

M III 9, fol. 10a:

Podruh rombicko-virgální notace ve 14. a 15. století byl rozšířen ve střední Evropě a vznikl křížením gotické s metsko-rombickou notací. Takový typ máme v pěti rukopisech a všechny kromě jednoho (M II 87) pocházejí ze 14. nebo 15. století.¹⁷⁴

M III 9, fol. 145b:

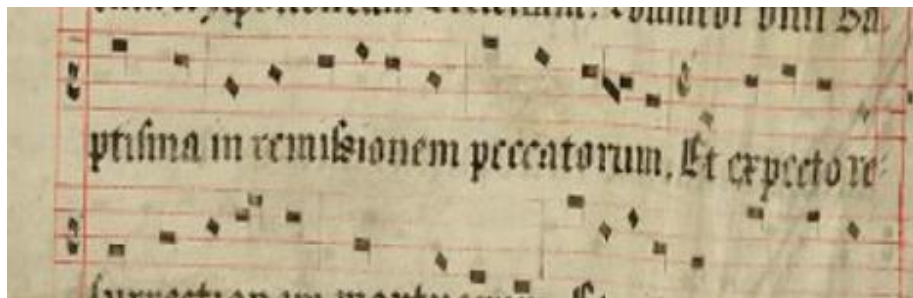
5.3.3 Menzurální notace

Nejmladší vrstvu středověké notace v rukopisech VKOL tvoří notace menzurální černá a bílá. Tato notace zachycovala především polyfonní hudbu. Období menzurální notace spadá asi od roku 1240 až do roku 1600.¹⁷⁵ Starší menzurální notace černá se vyvíjela od roku 1240 do roku 1430 a od tohoto roku začíná vývoj bílé menzurální notace až do roku 1600. Menzura označuje metrický vztah jednotlivých hodnot. Rukopis s černou menzurální notací má signaturu M IV 2 a pochází z 2. poloviny 15. století. Menzurální notace v tomto rukopisu byla ovšem napsána písařem později, a to v 17. století. I v druhém případě rukopis pochází z 2. poloviny 15. století a 1. poloviny 16. století, tedy patří k těm nejmladším středověkým. Ze stejné doby pochází i zápis bílé menzury v rukopise M I 406/a. Druhý rukopis s menzurální bílou notací M II 200 pochází také z 2. poloviny 15. století a notace do rukopisu byla napsána v 2. polovině 16. století.

¹⁷⁴ M I 363, M I 406/a, M II 87, M III 9, M IV 1.

¹⁷⁵ RYBARIČ, R.: 1982.

M IV 2, fol. 1.:

5.4 Olomoucká sbírka z pohledu vývoje notace

Připomeňme si v úvodu citované tvrzení z knihy *Dějiny hudby na Moravě*: „Zatímco v Čechách došlo již ve 13. století k vytvoření charakteristické české notace s kosočtvercovými tvary not, tzv. nota rhombica, Morava zůstává dlouho věrná tzv. metské notaci, která odpovídala charakteru psacího nástroje.“¹⁷⁶ Pokud jde o zkoumanou hypotézu, zajímají nás rukopisy, které datujeme do poloviny 14. století, jelikož reforma biskupa Jana ze Středy proběhla ve 2. polovině 14. století (přesněji po roce 1376). Takových rukopisů do 1. poloviny 14. století máme pouze sedm, tedy pouze čtvrtinu celé sbírky: M I 6, M I 331, M I 363, M II 50, M II 87, M II 160, M III 9.

Dále nás zajímá k potvrzení či vyvrácení hypotézy provenience rukopisů, která by se měla odrážet v použité notaci. Bohužel čím starší rukopis, tím méně proveniencí známe, takže u dvou rukopisů z vyjmenovaných sedmi je provenience neznámá (M II 50, M II 160) a rukopisu M I 363 přiřazujeme provenienci cizí. Pouze jeden rukopis má provenienci moravskou (M III 9).¹⁷⁷ Tento rukopis pochází z 1. a 2. poloviny 14. století (dva písaři viz tabulka).

Třetí věc, která nás zajímá vůči vstupní hypotéze, je typ notace. Jen jeden rukopis z VKOL obsahuje notaci metskou – rukopis M II 50.

Shromáždění relevantních informací ukazuje tabulka:

Signatura	Dřív. majitel	Provenience	Datace	Typ notace
M I 6	Kartuziáni, Brno	Rakousko	Pol. 14. st.	kvadráta
M I 331	–	Uhry	1400	jacentně-virgální
M I 363	–	Není z české země	1.pol. 14. st.	kvadráta gotika rombicko-virgální

¹⁷⁶ SEHNAL, J., VYSLOUŽIL, J.: 2001, str. 12.

¹⁷⁷ Zbytek ze 7 zmíněných rukopisů má provenienci Rakouskou – M I 6, Uherskou M I 331 a provenienci z české země – M II 87.

M II 50	Jezuité, Brno	–	1.pol 13. st.	neumy metské
M II 87	Cisterciáci, Velehrad	České prostředí	13. a 17. st	gotika rombicko-virgální
M II 160	Minorité, Olomouc	–	1.pol. 12. st	neumy svatohavelské
M III 9	Jezuité, Olomouc	Morava	1 a 2. pol. 14. st	Ruka A: kolem pol. 14. st: rombika Ruka B: 2. pol. 14. st: neumy rombicko- virgální Ruka B: 2. pol. 14. st: rombicko-virgální

Hypotézu tedy můžeme zkoumat na rukopisech M II 50 a M III 9. Rukopis M II 50 pochází ze 13. století a obsahuje metskou notaci, bohužel poslední informace k potvrzení hypotézy nám chybí – neznáme provenienci. S druhým rukopisem M III 9 je to trochu složitější. Pochází z 1. a 2. poloviny 14. století, totiž má v sobě dvě písarské ruky. Písař A vpisuje rombickou chorální notaci kolem poloviny 14. století a písař B vpisuje až v 2. polovině 14. století notaci chorální rombicko-virgální a neumy rombicko-virgální. Provenienci má dle Pokorného moravskou, je ovšem psán podle pražského ritu, a z toho důvodu obsahuje chorální rombickou notaci z poloviny 14. století. Například v *proprium sanctorum* chybí svátek *Allacio reliquiarum* 8. ledna, což by mohlo nasvědčovat, že byl misál psán pro kostel moravský: „užívání pražského ritu na půdě olomoucké diecéze v době liturgických zmatků před reformou biskupa Jana ze Středy (1376) je prokazatelné.“¹⁷⁸

Z výše uvedených faktů tedy vyplývá, že na základě zkoumání jediného rukopisu M III 9 hypotézu o jiné notaci na Moravě a v Čechách před reformou nelze potvrdit. Ovšem jedná se o opravdu minimální vzorek, tudíž se zkoumaná hypotéza nedá vztáhnout ke sbírce rukopisů VKOL.

¹⁷⁸ POKORNÝ, F.; Studie o rukopisech, 1969, str. 181.

Závěr

Jedním z důležitých přínosů této práce je systematizování dosavadní literatury o středověkých rukopisech v Olomouci. Ve stavu bádání jsou pro mě nejdůležitější dva moravští medievalističtí badatelé. Prvním je František Pokorný, jehož znalost středověkých rukopisů je obdivuhodná. Dotýká se jak muzikologických, tak teologických a obecně kodikologických aspektů. Studium jeho textů předpokládá obecnou znalost problematiky, Pokorný nic „zbytečného“ nevysvětluje. Druhý badatel, Stanislav Červenka, přináší stejně odborný náhled do středověkých hudebních rukopisů, hlavně pak olomouckých sbírek.

Zásadní pro moje téma je text Stanislava Červenky, který za množstvím jeho prací zcela zapadl. Je jeho diplomová práce *Katalog hudebních rukopisů Státní Vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650*. Zmínku o tomto katalogu jsem našla pouze jednu, a to v knize vydané Červenkou *Nevydané studie Františka Pokorného*. Přitom se jedná o velmi praktickou a odbornou práci, kterou by i sama knihovna VKOL mohla využít, stejně jako další badatelé. Za zapadnutí tohoto katalogu také možná může skutečnost, že vznikl v roce 1970 a není přístupný veřejnosti. Uchovává jej knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Historie knihovny VKOL je velmi rozsáhlá a předchůdce knihovny (knihovna jezuitské akademie) byla založena už v roce 1566. Tři důležité události utvářely sbírku rukopisů v dnešní VKOL. Za první 30letá válka, při níž byly knihy z knihovny odvezeny do Švédska. Za druhé je to rok 1773, kdy se zrušily jezuitské řády. Za třetí rok 1782, kdy Josef II ruší nepotřebné kláštery na Moravě a ve Slezsku, a tak se opět knihy z těchto klášterů dostávají do již Lyceijní olomoucké knihovny. V tuto chvíli kustod Jan Alois Hanke z Hankenštejna podle dekretu zrevidoval na místě všechny řádové knihovny a sepsal seznam, z něhož si vídeňská knihovna uplatnila právo prvního výběru a zbytek knih se uložil do Olomouce. Právě díky takto bohaté historii je sbírka VKOL opravdu různorodá a nachází se zde rukopisy z různých míst a řádů nejen z Moravy, Slezska, ale i z Čech a z cizích zemí, jako je například Polsko.

Sbírka notovaných rukopisů obsahuje nejčastěji liturgické kodexy, ale najde se zde například traktát nebo korespondence dvou opatů, do které jsou připsány řádky s notami bez textu. Nejvíce rukopisů, dokonce skoro většina, pochází z 15. století. Další v pořadí je století 14. a pouze dva rukopisy jsou ze 13. století. Nejmladší rukopis datujeme do 1. poloviny 12. století. S datací také souvisí používaná notace. V 15. století se u nás nejčastěji používala notace chorální rombická (česká), což se reflektuje i ve sbírce, kde právě rombiky najdeme nejvíce. Na

notaci měly díle vliv zvyklosti konkrétních duchovních řádů, druhá nejpočetnější notace je proto notace chorální kvadratická. Tento typ notace reflektuje největší zastoupení liturgických řádů ve sbírce (Kartuziáni, Františkáni, Jezuité), pro které je kvadrata typická. Co se týče provenience největší zastoupení předpokládané provenience je moravská. Bohužel u sedmi rukopisů provenienci neznáme. Dále pak je zastoupená provenience Uherská, Rakouská a provenience z Čech, které mají stejný počet, a to dva kusy rukopisů. Zbývá zmínit rukopis s předpokládanou polskou provenienci a pak dva rukopisy, kde pouze víme, že pochází z českých zemí. Při hodnocení sbírky jako celku tak narážíme na problém institucionální a provenienční roztříštěnost (zejména u jezuitských rukopisů), která má vliv i na ověřování mé zkoumané hypotézy o notačním oddělení Čech a Moravy před reformou.

Jeden z nejzajímavějších rukopisů je ten nejstarší (M II 160). Pochází z 1. poloviny 12. století. Jedná se o evangeliář a byť je notován jen na pár stranách, jedná se o neумы svatohavelského typu s litterae significative. Tento nejstarší rukopis sbírky máme ve zdigitalizované podobě, viz výše. Nemohu nezmínit i rukopis ze 13. století (M II 50), který obsahuje metské neумы. O tomto rukopisu bohužel nevíme mnoho a nemáme ho ani ve zdigitalizované podobě. Mám naději, že se to časem změní a na internetu přibudou zdigitalizované rukopisy. Byla by škoda, kdyby tento starý rukopis nebyl k vidění.

Zcela notovaných rukopisů ve sbírce není mnoho, jedním takovým je Antifonář (M II 86), u kterého došlo k převázání, a tak i k přeházení listů a připojení listů dalších. Další zcela notovaný rukopis je Graduál (M II 87), který obsahuje 3 typy notací – nejstarší vrstvu tvoří chorální notace gotická, později chorální notace rombicko-virgální a rombická notace. Tento rukopis můžeme zkoumat ve zdigitalizované podobě. Následující rukopis bohatý na notaci je Antifonář (M IV 6), který obsahuje notaci chorální kvadratickou z 2. poloviny 15. století a můžeme ho vidět ve zdigitalizované podobě. Posledním rukopisem je opět Graduál (M IV 1), ten bohužel zdigitalizovaný není. Zde přehled zcela notovaných rukopisů končí.

Ve své práci jsem se pokusila o první systematizaci notovaných rukopisů z VKOL. Za pomoci dvou katalogů a dalších novějších prací, například diplomových či prací Pokorného, jsem vytvořila katalog, který ukazuje nejdůležitější informace nejen o rukopisech, ale také o literatuře, která o nich již byla napsaná. Ještě systematičtější výsledkem je vytvořený registr, ve kterém třídím rukopisy podle notace, podle doby vzniku, dále provenience, druhu kodexu a liturgického řádu. Registr tak umožní rychle se zorientovat v docela rozsáhlé, ale hlavně nesourodé sbírce.

Zaměřila jsem se na důležitou hypotézu, kterou potvrzuje Červenka i Pokorný a najdeme ji citovanou i v jiných pracích. Byť hudebních rukopisů do 15. století je 28, nás zajímají rukopisy pouze do poloviny 14. století, před dobu reformy Jana ze Středy. Zde se výběr rukopisů rapidně sužuje na sedm, z toho pouze u tří známe přesnou provenienci. K potvrzení, či vyvrácení hypotézy byl nejbližší rukopis M III 9, který měl požadovanou dataci i provenienci, bohužel se nejedná o „obyčejný“ moravský rukopis, nýbrž rukopis pražského ritu, který měl sloužit moravskému kostelu. Zde nacházíme rombickou notaci, která je příznačná pro Čechy, bohužel tím ale hypotézu potvrdit ani vyvrátit nemohu.

Jsem si vědoma omezenosti výzkumů, zapříčiněna rozmanitostí rukopisů, zejména z hlediska datace (jen čtvrtina pochází z doby před reformou Jana ze Středy).

Každopádně by se hypotéza následně mohla sledovat v olomoucké kapitule sv. Václava, kde provenience i ostatní zásadní informace budou více zřetelné. Hlavní přínos mé práce je tedy především v otevření cest k dalšímu bádání.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Adéla Šimandlová

Název instituce: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra muzikologie

Název diplomové práce: Středověké hudební rukopisy ve Vědecké knihovně a jejich notace.

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jana Spáčilová, Ph.D.

Počet znaků: 96 359

Počet příloh: 2

Počet použité literatury: 46

Klíčová slova: Vědecká knihovna v Olomouci, středověk, rukopisy, liturgické knihy, rombická notace, kvadratická notace, neумы.

Anotace diplomové práce:

Předmětem předkládané bakalářské diplomové práce jsou středověké rukopisy v Olomouci.

Hlavní oblastí mého tématu je systematizace středověkých hudebních rukopisů z Vědecké knihovny v Olomouci do 15. století. Cílem je zhotovit souhrn, který dále obohatím o novou bibliografii a internetové odkazy již naskenovaných rukopisů. Více se budu soustředit na notaci rukopisů, v níž budu sledovat vstupní hypotézu, že se diecéze moravská a pražská vyvíjely do reformy Jana ze Středy (1376) odděleně, což se ukazuje i na použitém typu notace.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

1. BALETKA, Tomáš; BISTRICKÝ, Jan; ČERMÁK, Miroslav; ČERVENKA, Stanislav; ČERNUŠÁK, Tomáš et al., SCHULZ, Jindřich (ed.). *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2368-5.
2. BOHÁČEK, Miroslav; ČÁDA, František; SCHÄFER, Franz a SCHÄFER, Maria. *Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz*. Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. R.C. Bibliographien. Köln: Böhlau, 1998. ISBN 3-412-13093-1.
3. ČÁDA, František a kol. Seznam rukopisů Metropolitní kapituly v Olomouci. In *Průvodce po archívních fondech 3*. Praha: Státní archiv v Opavě, pobočka v Olomouci, 1961, s. 101–177.
4. ČERNÝ, Pavol. *Středověké a raně novověké iluminované rukopisy ve sbírkách Olomouce a Kroměříže: obrazový svazek*. Studie o rukopisech. Monographia, svazek XXIV. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-88304-33-3.
5. ČERVENKA, Stanislav: Poznámky k olomouckým liturgickým a hudebním rukopisům z doby před 13. stoletím. Červenka, Stanislav. In: *Tematický sborník příspěvků zaměřených na problematiku kultury v Olomouci 10.-13. století s přihlédnutím k širším vývojovým a územním souvislostem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990. s. 91–111.
6. ČERVENKA, Stanislav: Prameny k dějinám hudby v olomoucké katedrále ve 13. a 14. století. Rukopisy mešního obsahu. Červenka, Stanislav. In: *Hudba v Olomouci. Historie a současnost. 1. In honorem Pavel Čotek* / Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003 s. 46–56.
7. ČERVENKA, Stanislav: Vědecký odkaz hudebního historika Františka Pokorného (1909–1987). Stanislav Červenka. In: *Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna* / Brno: Archiv města Brna Sv. 24, (2011), s. 361–378. [Soupis publikovaných i nepublikovaných prací Františka Pokorného s. 373–377.]
8. ČERVENKA, Stanislav: Zpěvy mešního ordinária v nejstarších rukopisech Metropolitní kapituly Olomouc, jejich identifikace a historické ocenění. Červenka,

- Stanislav. In: *Hudba v Olomouci. Historie a současnost. 2. In honorem Robert Smetana* / Olomouc: Univerzita Palackého, 2004 s. 124–144.
9. DOKOUPIL, Vladislav (ed.). *Soupis rukopisů Knihovny benediktinů v Rajhradě: Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Monasterii Ordinis S. Benedicti Rajhradensis*. Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně, 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
 10. HRBÁČKOVÁ, Jana a KRUŠINSKÝ, Rostislav. *Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-7053-311-6.
 11. HUTTER, Josef. *Česká notace: nota choralis*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1930.
 12. KOHOUT, Štěpán. *Kde voní pergamen: čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 9788024423715.
 13. KOHOUT, Štěpán. *Vznik „Seznamu rukopisů olomoucké kapituly“ z roku 1961*. In: *Studie o rukopisech XLIV*, 2014. 319–255.
 14. KOHOUT, Štěpán. *Sbírka rukopisů Metropolitní kapituly Olomouc: soupis iluminací, 10. –18. století: katalog*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2001.
 15. KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-110-5.
 16. PFAFF, Maurus: *Gestalt und Überlieferung der gregorianischen Gesänge*, in: *Geschichte der katholischen Kirchenmusik*, herausgegeben von Karl Gustav Feller, Bd. I, Kassel 1972.
 17. PLOCEK, Václav: *Ohlédnutí za muzikologickými pracemi P. F. Pokorného*. Václava Plocek. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis a studium rukopisů při Ústředním archivu ČSAV. Sv. 26, (1987-1988 [vyd. 1988]), s. 135–137.
 18. POJSL, Miloslav. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013. ISBN 978-80-86157-368.
 19. POKORNÝ, František a ČERVENKA, Stanislav. *Nepublikované studie Františka Pokorného*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2018. ISBN 978-80-7051-256-2.

20. POKORNÝ, František: Breviarium Pragense rukopisu M I 719 Státní vědecké knihovny v Olomouci. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 10, (1971), s. 257–277.
21. POKORNÝ, František: Cistercký antifonář Státní vědecké knihovny v Olomouci M II 86. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 9, (1970), s. 125–145.
22. POKORNÝ, František: Rukopisný misál Státní vědecké knihovny v Olomouci sign. M III 9. František Pokorný. In: *Studie o rukopisech = Studien über Handschriften = Etudes codicologiques* / Praha: Komise pro soupis rukopisů při ČSAV Sv. 8, (1969), s. 175–185.
23. PRASEK, Vincenc. *K dějinám škol olomouckých sv. Václavské a sv. Mořické*. Olomouc: nákl. vlast., 1901.
24. PUMPRLA, Václav. Rukopisné hudební památky historického fondu Státní vědecké knihovny v Olomouci. Kritické edice hudebních památek, Vydavatelství Univerzity Palackého Olomouc, 1996, str. 48.
25. PUMPRLA, Václav.: *Historický fond Státní vědecké knihovny v Olomouci*. In: Státní vědecká knihovna v Olomouci v roce 1992, s. 3–21.
26. RYBARIČ, Richard. *Vývoj európskeho notopisu*. Bratislava, 1982.
27. SEHNAL, Jiří a VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Vlastivěda moravská. Země a lid., sv. 12. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001. ISBN 8072750216.
28. WAGNER, Peter: *Einführung in die gregorianischen Melodien II*, Neumenkunde, Leipzig, 1912.
29. ZAGIBA, F.: Einige Grundlegende Fragen des cyrillomehtodianischen liturgischen Gesanges. SPFFBU 14, 1965, F9, s. 403–415.

Diplomové práce:

1. BADÁROVÁ, Zuzana. Stredoveké liturgické rukopisy z kartuziánského kláštora v Královom Poli uložené v Rakúskej národnej knižnici vo Viedni [online]. Brno, 2022 [cit. 2004-01-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gjxi6b/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.

2. ČERVENKA, Stanislav, *Katalog hudebních rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650*. Diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity J. E. Purkyně v Brně. Brno 1970, s. 142.
3. ČÍŽKOVÁ, Štěpánka. *Antifonář starobrněnských cisterciáček z 15. století*. Brno, 2023. Dostupné z: <https://theses.cz/id/89s6oh/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.
4. KRÁKORA, Tomáš. *Kodikologické dílo prof. Dr. Miroslava Boháčka*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Helena KRMÍČKOVÁ. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/o3w1u/>.

Internetové zdroje:

1. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:9bfeac0a-775f-49bf-87b3-090f5dd128a9&q=Diurnale%20\(breviarium%20pro%20diurnis%20horis\)%20Ordinis%20Cartusienis \(M I 363\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:9bfeac0a-775f-49bf-87b3-090f5dd128a9&q=Diurnale%20(breviarium%20pro%20diurnis%20horis)%20Ordinis%20Cartusienis%20(M%20I%20363)).
2. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:189f67aa-9b51-48ce-b94a-57db49669540&q=Antiphonarium%20monialium%20O.%20Cist.%20Vetero-Brunnae \(M II 86\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:189f67aa-9b51-48ce-b94a-57db49669540&q=Antiphonarium%20monialium%20O.%20Cist.%20Vetero-Brunnae%20(M%20II%2086))
3. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:09551ed7-bdb3-4c6b-9fb4-16db4ef6e2dd&q=Graduale%20cisterciense \(M II 87\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:09551ed7-bdb3-4c6b-9fb4-16db4ef6e2dd&q=Graduale%20cisterciense%20(M%20II%2087)).
4. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:cf6fff85-fa9d-452c-80d0-314fccd512e2&q=Evangelia%20secundum%20Marcum%20\(initio%20carens\),%20Lucam%20et%20Ioannem%20cum%20prologis.#manuscript-page_uuid:d86f7a46-d3ad-4854-b0e7-e05c2d22af03 \(M II 160\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:cf6fff85-fa9d-452c-80d0-314fccd512e2&q=Evangelia%20secundum%20Marcum%20(initio%20carens),%20Lucam%20et%20Ioannem%20cum%20prologis.#manuscript-page_uuid:d86f7a46-d3ad-4854-b0e7-e05c2d22af03%20(M%20II%20160)).
5. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:06833bcb-9ef3-473c-9846-c0ecd9639c90&q=Pontificale%20\(seu%20potius%20epitome%20pontificalis\)%20adiectis%20aliquot%20missis%20specialibus%20episcopi \(M III 4\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:06833bcb-9ef3-473c-9846-c0ecd9639c90&q=Pontificale%20(seu%20potius%20epitome%20pontificalis)%20adiectis%20aliquot%20missis%20specialibus%20episcopi%20(M%20III%204)).
6. [https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ed68cae6-5bc1-4bfa-af43-8476436e75d6&q=Missale%20Olomucense%20scriptoris%20Stephani%20notis%20musicis%20instructum \(M III 6\)](https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ed68cae6-5bc1-4bfa-af43-8476436e75d6&q=Missale%20Olomucense%20scriptoris%20Stephani%20notis%20musicis%20instructum%20(M%20III%206)).

7. <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1408e39d-5f4f-4e6d-84a3-7f01d228c74f&q=Missale%20festivum%20iuxta%20consuetudinem%20Olomucensis%20ecclesiae> (M III 7).
8. https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:73929c3a-3f5c-4f87-ad27-708cb2ad9b18&q=Missale%20Olomucense%20notis%20musicis%20ad%20praeconium%20paschale%20et%20ad%20praeationes%20instructum.#manuscript-page_uuid:0bf6132c-649e-447d-be47-70a680bf7dab (M III 8).
9. <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:aef4e402-8088-4532-9323-5b8eb5a55523&q=Missale%20Pragense,%20e%20duabus%20partibus%20pars%20prior> (M III 9).
10. <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:fc0b7438-bf83-43ce-a029-11515b1faef7&q=Graduale%20monialium%20s.%20Clarae%20saec.%20XV.> (M IV 2).
11. <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a8b5705e-ea1e-4556-a3b4ee19642699b5&q=Graduale%20de%20tempore%20ad%20usum%20Fratrum%20Minorum> (M IV 3).
12. <https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1d8d9f47-afee-467e-97f2-acca85e25d79&q=Antiphonale%20Ordinis%20Minorum%20s.%20Francisci%20pro%20horis%20tam%20diurnis,%20quam%20nocturnis%20per%20circulum%20anni.> (M IV 6).
13. Středověké rukopisy | Vědecká knihovna v Olomouci (vkol.cz)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam biskupů do 15. století v Olomouci

Jan I. (1063-1085), Vecl (1088-1091), Ondřej I. (1092-1096), Jindřich (I.) (1096-1098), Petr I. (1099-1104), Jan II. (1104-1126), zvaný Břichatý, Jindřich (II.), zvaný Zdík (1126-1150), Jan III. (1150-1157), Jan IV. (1157-1172, zvaný Lysý, Dětleb (1174-1181), Pelhřim 1182-1186), Kaim (1186-1194), Engelbert (1194-1199), Jan V. (1199-1201), zvaný Bavor, Robert (1201-1240), Vilém (1241-1245), Bruno ze Schauenburku (1245-1281), Dětrich z Jindřichova Hradce (1281-1302), Jan VI. (1303-1311), zvaný Holý, Petr II. De Pontecorvo (1311-1316), zvaný Bradavice, Konrád I. (1317-1326), Hynek Berka z Dubé (1326-1333), zvaný Hynek Žák, Jan VII. (1334-1351), zvaný Volek, Jan VIII. Očko z Vlašimi (1352-1364), Jan IX. ze Středy (1364-1380), Petr III. (1381-1387), zvaný Jelito, Jan (X.) Soběslav Lucemburský (dosazený 1387), Mikuláš z Reisenburgu (1388-1397), zvaný Prebstl, Jan X. (1397-1403), zvaný Mráz, Ladislav z Kravař (1403-1408), zvaný Lacek, Kondrád II. z Vechty (1410-1413), Václav z Buřenic (1413-1416), zvaný Králík, Aleš z Březi (1416-1418), Jan XI. (1418-1430), zvaný Železný, kardinál, Konrád III. ze Zvole (1454-1457), zvaný Bohuš, Protáz Černoorský z Boskovic (1459-1482), Jan Filipec (1482-1492), administrátor diecéze, Ardicinus della Porta (1490-1496), kardinál, Stanislav I. Thurzo (1497-1540).¹⁷⁹

¹⁷⁹ POJSL, Miloslav. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013. ISBN 978-80-86157-36-8.

Příloha č. 2: Paleografický popis notace, zdroj: ČERVENKA, Stanislav, *Katalog hudebních rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci do roku 1650*. Diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity J. E. Purkyně v Brně. Brno 1970, s. 142.

Chorální notace rombická:

MI406/a	<p>Ruka A: Chorální notace rombická. Nota simplex: kursivní romboid s úponky.</p> <p>Ruka A: Chorální notace rombická se znaky mezisystému rombicko virgálního. Notae simplices: kursivní romboid s úponky, ojediněle pomocná virga s hlavicí vpravo.</p> <p>Ruka A: Chorální notace rombická. Notae simplices: kursivní romboid s úponky, ojediněle pomocná virga s hlavicí vpravo.</p> <p>Ruka C: Chorální notace rombická. Nota simplex: vertikálně postavený kursivní romboid se zobáčky.</p>
M I 304	Chorální notace rombická.
M I 719	<p>Ruka A: Chorální notace rombická. Nota simplex: nepravidelný kursivní romboid. Flexa ukončena romboidem.</p> <p>Ruka B: Chorální notace rombická. Nota simplex: detto ruka A.</p> <p>Ruka C: Chorální notace rombická. Nota simplex: rovnoramenný romboid. Flexa ukončena romboidem.</p>
M II 86	Rombika exacta
M II 102	Chorální notace rombická. Nota simplex: nepravidelný kursivní romboid. Coniunetae nezapsány.
M II 249	Chorální notace rombická. Nota simplex: mírně protažený romboid s úponky. Flexa pravoúhlá ukončena zřetelným romboidem.

M III 4	<p>Ruka A: Chorální notace rombická. Nota simplex: rovnoramenný romboid s krátkými úponky. Flexa pravouhlá má tučné flexní rameno bez náznaku rombického ukončení. Likvescence přívěsným strofikem.</p> <p>Ruka B: Chorální notace rombická. Nota simplex: romboid s vlasov. úponky. Podatus pravouhlý /virga praepunctis/, též běžný podatus příčný. Flexa pravouhlá náznak k rombickému ukončení. Likvescence přívěs. strofikem.</p> <p>Ruka C: Chorální notace rombická. Nota simplex: romboid – někdy též s úponky. Flexa pravouhlá ukončená ostrým odsazením, popř. mírně zaoblená. Sumace flexních ramen do tvaru blesku v klimaktickém pohybu.</p>
M III 6	<p>Chorální notace rombická. Nota simplex: rovnoramenný romboid s nepatrným úponkem zleva. Pravouhlá flexa ukončena s nepatrným úponkem zleva. Pravouhlá flexa ukončena romboidem. Ojedinele punctum quadratum v Pater noster, Pax Domini v akcentní funkci. Likvescence přívěsným strofikem poměrně častá.</p>
M III 7	<p>Chorální notace rombická. Nota simplex: kaligrafický rovnoramenný romboid. Pravouhlá flexa ukončena romboidem.</p>
M III 8	<p>Chorální notace rombická. Nota simplex: kaligrafický romboid s úponkem při nasazení. Flexa pravouhlá má flexní rameno zakončeno romboidem. Likvescence přívěsným strofikem.</p>
M III 9	<p>Ruka A: Chorální notace rombická. Nota simplex: rovnoramenný romboid s nepatrnými úponky. Ukončení pravouhlé flexy směřuje k romboidu, někdy protažena první romba do dvojnásobného rozměru. Likvescence přívěsným strofikem.</p>
M IV 2	<p>Ruka A: Chorální notace rombická. Nota simplex: rovnoramenný romboid. Flexa pravouhlá ukončena romboidem. Podatus flexus má flexní rameno kolmo napojeno na rombu podatu.</p>

Chorální notace rombicko-virgální:

M I 363	<p>Ruka C: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: kursivní romboid, pomocná virga s hlavicí zprava. Obloučková flexa též jako samostatný znak.</p>
----------------	--

M I 406	<p>Ruka A: Chorální notace rombicko-virgální se znaky rombického systému. Notae simplices: krusivní romboid s úponky, pomocná virga s hlavicí vpravo. Z rombického syst. Užívá občas znaky: příčný podatus, flexu resupinu, složité řetězce coniunctae, bezvirgální scandicus a climacus.</p> <p>Ruka A: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: kursivní romboid s úponky, pomocná virga s hlavicí vpravo.</p>
M II 87	<p>Ruka C: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: romboid s nepatrnými zobáčky, pomocná virga s kolno nasazenou hlavicí na tučném dřiku.</p> <p>Ruka D: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: detto ruka C.</p> <p>Ruka E: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: detto ruka C.</p> <p>Ruka F: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: detto ruka C.</p> <p>Ruka G: Chorální notace rombicko-virgální s přimíšenými znaky rombického systému. Notae simplices: romboid s nepatrnými zobáčky, pomocná virga s kolmo nasazenou hlavicí na tučném dřiku. Ojediněle užívá z rombického systému příčný podatus, podatus flexus, flexu resupinu, scandicus.</p>
M III 9	<p>Ruka B: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: kursivní nepravidelný romboid, pomocná virga s hlavicí zprava.</p>
M IV 1	<p>Ruka A: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: rovnoramenný romboid, pomocná virga s tučným dřikem a rombickou hlavicí nepatrně vpravo. Climacus někdy substituuje virgální funkci nejvyššího tónu dlouhou jemnou kaudu zleva. Likvescence přívěsným strofikem.</p> <p>Ruka B: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: mírně protažený romboid, pomocná virga s tučným dřikem.</p> <p>Ruka C: Chorální notace rombicko-virgální. Notae simplices: detto ruka B.</p>

Chorální notace kvadratická:

M I 6	<p>Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s krátkou kaudou zprava, pomocné punctum quadratum s kaudou nebo bez kaudy, rombické punctum inclinatum – zřídka. Duplicitní coniunctae; ligat. obliqua jen porrectus. Ve složit. Coniunctae převažují spojená puncta.</p>
--------------	---

M I 166	<p>Ruka A: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s krátkou kaudou zprava, pomocné punctum quadratum s kaudou nebo bez kaudy, rombické punctum inclinatum. Duplicitní coniunctae. Ligatura obliqua.</p> <p>Ruka B: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: detto ruka A.</p>
M I 253	<p>Chorální notace kvadratická. Nota simplex: kursivně imitované kvadratické punctum. Coniunctae neužívá. Melismatické skupiny vyjádřeny distribucí noty simpl. nad slabikami textu.</p>
M I 308	<p>Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s nepatrnou kaudou zprava, často i bez kaudy, při nedostatku místa postaveno na hranu jako romboid; punctum rhombicum inclinatum. Bez ligatury obliquy.</p>
M I 352	<p>Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s krátkou kaudou zprava ohraničeno vertikálně přetaženými úsečkami, pomocné punct. quadr. s kaudou nebo bez kaudy. Neužitý romb. punct. inclinatum a ligatura obliqua.</p>
M I 363	<p>Ruka A: Chorální notace kvadratická. Nota simplex: kursivně imitované punctum quadratum s nepatrnou kaudou zprava. Podatus nadsazený, flexa pravoúhlá. Neužívá romb. punctum inclinatum, ani ligat. obliqua se nevyskytuje.</p>
M IV 2	<p>Ruka B: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s nepatrnou kaudou zprava, pomocné punctum quadratum bez kaudy nebo s kaudou zleva, punctum rhombicum inclinatum užív. bez virgální opory. Duplicitní coniunctae. Ligatura obliqua též samostatně – flexa.</p> <p>Ruka C: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s kaudou zprava, pomocné punctum quadratum bez kaudy nebo s kaudou zleva, punctum rhombicum inclinatum. Ligatura obliqua nepoužita.</p> <p>Ruka D: Chorální notace kvadratická. Nota simplex: nepravidelné punctum quadratum – volně spojováno do skupin a řetězců.</p>

M IV 3	Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum s kaudou zprava, pomocné punctum quadratum s kaudou zleva nebo bez kaudy, punctum rhombicum inclinatum. Duplicitní coniunctae, ligatura obliqua zpracována.
M IV 5	<p>Ruka A: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: rovnoramenné punctum quadratum s kaudou zprava, pomocné punctum quadratum bez kaudy nebo s kaudou zleva, punctum rhombicum inclinatum. Coniunctae bez duplicit. Ligatura obliqua.</p> <p>Ruka B: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: detto ruka A.</p> <p>Ruka C: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum ohraničené vertikálně přetaženými úsečkami, přežívá punctum rhombicum inclinatum. Ojediněle nadsazený podatus. Notae simplices volně spojovány do skupin a řetězců.</p> <p>Ruka D: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum ohraničené vertikálně přetaženými úsečkami volně spojováno do skupin a řetězců.</p> <p>Ruka E: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: detto ruka D.</p>
M IV 6	Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum bez kaudy nebo s kaudou zleva, punctum rhombicum inclinatum užíváno bez virgální opory. Duplicitní coniunctae. Ligatura obliqua též samostatně-flexa.
M IV 7	<p>Ruka A: Notace kvadratická. Notae simplices: rovnoramenné punctum quadratum s kaudou zprava, pomocné pntum quadratum bez kaudy nebo s kaudou zleva, punctum rhombicum inclinatum. Coniunctae bez duplicit. Ligatura obliqua.</p> <p>Ruka B: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: punctum quadratum ohraničené vertikálně přetaženými úsečkami volně spojováno do skupin a řetězců.</p> <p>Ruka C: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: detto ruka B.</p> <p>Ruka D: Chorální notace kvadratická. Notae simplices: imitované punctum ve tvaru vajíčka mezi vertikálními úsečkami – volně spojováno do skupin a řetězců.</p>

Mensurální notace:

M I406/a	Ruka B: Mensurální notace bílá. Notae simplices: longa, brevis, semibrevis, minima.
M II 200	Mensurální notace bílá, kursivní typ.

M IV 2	Ruka C: Mensurální notace černá. Notae simplices: bipunctum quadratum /=longa/, punctum quadratum s kaudou zprava /=brevis/, punctum rhombicum inclinatum /=semibrevis/.
---------------	---

Neumy:

M II 50	Neumy diastemické bez linek métského typu. Notae simplices: mírně prohnutá virga jacens, pomocná virga s hlavicí zprava, punctua.
M II 160	Neumy svatohavelského typu. Notae simplices: virga s jemným dříkem a hlavicí zleva, virga jacens, punctum. Podatus otevřený, v subpunktálních kombinacích virgální rameno mírně prohnuto a zeslabeno. Flexa obloučková, někdy má horizontální episema. Těž rytmické písmenka: a, t.
M III 9	Neumy diastematické bez linek rombicko-virgálního typu.

Gotická notace:

M I 363	Ruka B: Chorální notace gotická. Notae simplices: virga s kursivní kvadraticky imitovanou hlavicí na vytaženém dříku, kursivní kvadraticky imitované punctum. Původně asi kvadratická notace později přepsána v systému gotiky.
M II 87	Ruka A: Chorální notace gotická /základní systém virgální/. Notae simplices: virga a nepatrně rozštěpenou hlavicí zleva, ukončena zaoblením a vlasovým odsazením vpravo; punctum rhombicum s úponky; punct. rhomb. Inclinatum. Podatus otevřený i příčný; flexe obloučková a pravouhlá. Diferencovaná likvescance. Ruka B: Chorální notace gotická/základní systém virgální/. Notae simplices: detto ruka A.

Jacentně-virgální notace:

M I 331	Chorální notace jacentně virgální. Notae simplices: mírně prohnutá virga jacens s úponky, pomocná virga s prohnutým ramenem a hlavicí vpravo. Flexa v sekundovém kroku jako spojení virg jacens vlasov. spojnicí.
----------------	---

Summary

The topic of the present bachelor thesis are medieval manuscripts in Olomouc, in which I concentrate on the notation and follow the initial hypothesis, which is related to the different development of the Prague and Moravian dioceses until the reform of John of Středa (1376), which is also shown by the types of notation used.

In the first chapter I present the musical life in medieval Olomouc and Moravia. In the second chapter I provide an insight into the Olomouc libraries, manuscript collections and their history. My goal is systemization of the manuscripts from the Scientific Library. With the help of two catalogues and other more recent works, I have created a catalogue that shows the most important information, not only about the manuscripts, but also about the literature that has already been written about them. Even more systematic result is a registry I have created, in which I sort the manuscripts by notation, by period of composition, as well as by provenance, type of codex, and liturgical order. The registry thus allows one to quickly orient oneself in a rather large but mainly disparate collection.

I have not been able to confirm or refute my initial hypothesis, due to the limitations of the research caused by the diversity of the manuscripts, especially in terms of dating (only a quarter of them date from before the reform of John of Středa). In any case, the hypothesis could be followed up in the Olomouc chapter of St. Wenceslas, where provenance and other essential information would be more clear.

Podsumowanie

Przedmiotem niniejszej pracy licencjackiej są średniowieczne rękopisy z Ołomuńca, w których skupiam się na notacji muzycznej i podążam za wstępną hipotezą, która jest związana z odmiennym rozwojem diecezji praskiej i morawskiej aż do reformy Jana ze Středy (1376), na co wskazuje również rodzaj stosowanego zapisu.

W rozdziale pierwszym pokazuję życie muzyczne w średniowiecznym Ołomuńcu i na Morawach. W rozdziale drugim przedstawiam wgląd w ołomunieckie biblioteki, kolekcje rękopisów i ich historię. W części głównej pracy podjęłam próbę pierwszej systematyzacji notowanych rękopisów z Biblioteki Naukowej w Ołomuńcu. Za pomocą dwóch katalogów oraz innych nowszych prac stworzyłam katalog, który pokazuje najważniejsze informacje nie tylko o rękopisach, ale także o literaturze, która została już o nich napisana. Jeszcze bardziej systematycznym rezultatem jest stworzony przeze mnie rejestr, w którym sortuję rękopisy według notacji, okresu powstania, a także proveniencji, rodzaju kodeksu i porządku liturgicznego. Rejestr pozwala zatem szybko zorientować się w dość dużej, ale przede wszystkim zróżnicowanej kolekcji.

Nie byłam w stanie potwierdzić ani obalić mojej początkowej hipotezy, ze względu na ograniczenia badań spowodowane różnorodnością rękopisów, zwłaszcza pod względem datowania (tylko jedna czwarta pochodzi sprzed reformy Jana ze Středy). W każdym razie, hipotezę tę można by było dalej rozwijać w ołomunieckiej kapitule św. Wacława, gdzie pochodzenie i inne istotne informacje byłyby bardziej wyraźne.